

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание

Четвърта извънредна сесия

22. заседание

София, срѣда, 11 декемврий 1918 година.

(Открито отъ подпрѣдседателя д-ръ И. Момчиловъ въ 3 ч. и 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Отъ 242 народни прѣдставители разписали сж се въ присѣствената книга 200. Има нужното число присѣтствующи. Обявявамъ засѣданието за открито.

(По списъка отсъствувать слѣднитъ г. г. народни прѣдставители: Константинъ Апостоловъ, Стоянъ Бошковъ, Тома Вѣлчевъ, Атанасъ Германски, Иванъ Гешовъ, Юрданъ Данчевъ, Георги Димитровъ, д-ръ Димитъръ Димитровъ, Гочо Димовъ, Василь Димчевъ, Тодоръ Димчевъ, Станчо Доневи, Константинъ Досевъ, Стефанъ Дойчиновъ, Младенъ Златковъ, Сотиръ Календеровъ, Мехмедъ Кемалъ, Георги Кирковъ, Василь Коларовъ, Иванъ Костовъ, Ангелъ Крушковъ, Захарий Кръстевъ, Лазаръ Лазаровъ, Тодоръ Лукановъ, Григоръ Маджунковъ, Александъръ Малиновъ, Стефанъ Манафовъ, Никола Марчевъ, Александъръ Механджийски, Хафузъ Сали Мехмедовъ, Константинъ Николовъ, Велю Недѣлковъ, д-ръ Юрданъ Нейовъ, Георги Поповъ, Стефанъ Поповъ, Христо Радойковъ, д-ръ Еню Разпоповъ, д-ръ Василь Радославовъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Исмаилъ Хакъ бей, Хюсни Хюсеиновъ, Коста Ципорановъ)

Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че народниятъ прѣдставителъ г. Каралеевъ на 9 и 10 того е отсъствувалъ отъ редовнитъ засѣдания на Събранието, по болестъ на двѣ отъ дѣцата му, и моли това отсъствие да се счита като прѣкарано въ отпускъ. Прѣдседателството му разрѣшава.

Народниятъ прѣдставителъ г. Ганчо Георгиевъ моли 5-дневенъ отпускъ. Не се е ползувалъ досега съ никакъвъ отпускъ, затуй прѣдседателството му разрѣшава.

Народниятъ прѣдставителъ г. Стоянъ Бошковъ съобщава: (Чете) „Г. прѣдседателю, трима отъ сѣмейството ми сж тежко болни, по която причина моето стоене въ село е необходимо; затова Ви моля да направите потрѣбното, за да ми се разрѣши 15-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 10 декемврий т. г.“ Който е съгласенъ да се разрѣши на народния прѣдставителъ г. Бошковъ 15-дневенъ отпускъ, да си вдигне ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставителъ г. Младенъ Златковъ съобщава: (Чете) „Моля ходатайството Ви, г. прѣдседателю, да ми се разрѣши 30-дневенъ отпускъ по болестъ, считанъ отъ 26 ноемврий т. г.“ Прилага медицинско свидѣтелство, че е боленъ отъ испанската инфлуенца, усложнена съ стомашни явления. Който е съгласенъ да се разрѣшатъ исканитъ 30 дни отпускъ на г. Младенъ Златковъ, да си вдигне ржката. Болшинство.

Постѣпило е питане отъ врачанския народенъ прѣдставителъ г. Никола Ненчовъ до г. министра на вътрѣш-

нитъ работи и народното здраве. Това питане на г. Ненчова ще се прѣпрати на надлежния министъръ съ молба да отговори.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ разглеждане въпроситъ, поставени на дневенъ редъ, г. министъръ-прѣдседателъ ми съобщи, че ще отговори на питането на народнитъ прѣдставители г. г. Кьорчевъ и Зелковъ.

Има думата г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: Г-да! Миналата седмица депозирахъ питане къмъ г. министра на външнитъ работи, което се състои отъ три точки. Питането има слѣдното съдържание: слѣдъ подписването на солунското примирие, въ първото засѣдание на Народното събрание, изслушахме обясненията на бившия министъръ-прѣдседателъ г. Малиновъ както по събитията прѣди 29 септемврий, така и върху нѣкои отъ точкитъ на протокола, сключенъ между нашитъ делегати и началника на източната армия на съюзницитъ въ Солунъ. Изложението, което тогава направилъ г. министъръ-прѣдседателъ Малиновъ, бѣше при затворени врата, въ тайно засѣдание. Независимо отъ това, пълниятъ текстъ на протокола на Солунското примирие не бѣ прочетенъ, а само извѣстни негови пасажки, и то свободно прѣведени отъ френския текстъ.

Тѣй като оттогава досега изминаха повече отъ два мѣсеца и тѣй като условията, които налагаха спазването тайния характеръ на този дипломатически и воененъ актъ, смѣтамъ, че сж изчезнали, и защото имаме вече прецеденти, какъвто е случаятъ съ сключеното примирие на западния фронтъ, което се обнародва веднага слѣдъ самото му подписване отъ странитъ, които го направиха, азъ смѣтамъ, че днесъ условията за тайния характеръ на този актъ липсватъ и г. министърътъ на външнитъ работи нѣма вече прѣчки, за да ни даде пълния текстъ.

Прѣдъ видъ на тѣзи съображения бѣ поставено въ нашето питане до г. министра на външнитъ работи слѣдното: (Чете)

„1. Не смѣта ли, че е време да се даде на Народното събрание пълниятъ текстъ на протокола за примирие, подписанъ на 29 септемврий 1918 г. въ гр. Солунъ?

2. Не намира ли за възможно г. министърътъ на външнитъ работи да ни даде обяснения по онѣзи клаузи отъ този договоръ, които уреждатъ сроковетъ и начина за отдрѣпване на българскитъ войски въ границитъ, които царството имаше на 1 октомврий 1915 г.?

3. Не сж ли се явили причини за измѣнение на извѣстни условия, стипулирани въ договора и не сж ли правени допълнителни съглашения и прѣговори относително неговото прилагане?“

Г. г. народни прѣдставители! Вие знаете, че министърът на външните работи г. Теодоръ Теодоровъ, когато бѣше запитанъ отъ мене по-рано, не желалъ ли да даде бързо отговоръ на това питане, заяви, че чакъ генералъ Кретинъ, чието съгласие е необходимо, за да се даде пълниятъ текстъ на договора за примирението. Вървамъ, че г. министърътъ на външните работи днесъ не само ще ни даде този текстъ, но и Народното събрание ще има възможностъ да го получи въ толкова екземпляри, колкото е нужно, за да знае всѣки депутатъ всички стипулирани условия на този договоръ.

По-важенъ е днесъ въпросътъ относително прилагането условията на този договоръ, защото ние всички стоимъ прѣдъ една мѣла, която нѣма характеръ да не бѣде необоснована, на която ние сме длъжни да върваме и която се състои въ слѣдното: нашата администрация и нашитѣ войсковы части въ Добруджа напуцатъ този край и Добруджа днесъ е окупирана отъ други части. Азъ ще чуя обясненията, които ще даде г. министърътъ на външните работи, и си запазвамъ правото да кажа нѣколко думи следъ тѣзи обяснения, обаче длъженъ съмъ отсега да обърна вниманието на народното прѣдставителство върху факта, че, ако новото положение въ Добруджа не е вслѣствие на стипулирани условия въ солунското примирие, ние всички трѣбва да признаемъ, че стоимъ прѣдъ единъ завършенъ фактъ, фактъ отъ голѣмо значение за насъ, и то дипломатически, прѣди да сѣ настѣпили ония условия на мира, на конференцията за мира, които единички могатъ да създадатъ такива завършени или окончателни резултати каго резултати на самата война.

Слѣдъ обясненията на г. министра азъ ще дамъ моитѣ допълнителни съображения и обяснения, дали ще бѣда доволенъ отъ отговора, който ще ми се даде, или не.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министър-прѣдседателъ.

С. Златевъ: Добръ ще бѣде, г. министърътъ да ни прочете договора за влизане въ война и договора за примирението. Прѣдварително да знаемъ, при какви условия сме влѣзли въ война, та тогава да изслушаме договора за примирението.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, г. Златевъ.

Министър-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Народниятъ прѣдседателъ г. Кьорчевъ ми е отправилъ на 4 тогѣ питане, което съдържа три точки. Първата точка е: „Не смѣтамъ ли азъ, че е врѣме да се даде на Народното събрание пълниятъ текстъ на протокола за примирението, подписанъ на 29 септември 1918 г. въ гр. Солунъ?“ — Отговарямъ на това питане, че правителството намѣрва за възможно днесъ да направи общо достояние, да направи публично това съглашение, което бѣ сключено на 29 септември 1918 г. и което, впрочемъ, за г. г. народните прѣдставители не бѣше и не е тайна и досега, защото то бѣше прочетено още въ тайното заседание на 1 октомври т. г. отъ тогавашния министър-прѣдседателъ г. Малинова. То не можеше да се обнародва по-рано, първо, защото не е искано и, второ, защото за едно публикуване на една каквато и да е конвенция трѣбва да се съгласятъ прѣдварително и двѣтѣ страни и тогава да стане това нѣщо. Сега заявявамъ, че правителството ще направи достъпно и за народното прѣдставителство, и за обществото съдържанието, точния текстъ на това съглашение. И вървамъ, че по тази точка запитвачътъ, народниятъ прѣдседателъ г. Кьорчевъ, не може да се не изкаже задоволенъ.

Втората точка на питането е: (Чете) „Намира ли правителството за възможно да даде обяснения по тѣзи клаузи отъ този договоръ, които уреждатъ сроковетъ и начина за отдръпването на българскитѣ войски въ границитѣ, които царството имаше на 1 октомври 1915 г.“ — Отговарямъ: Щомъ самиятъ този договоръ, тази конвенция се обнародва, очевидно, всѣки ще има възможностъ да си отговори на този въпросъ. И сега нѣма нужда да давамъ нѣкакви особени обяснения по клаузитѣ, които този договоръ съдържа. Тая втора точка отъ питането е поставена, вѣроятно, въ зависимостъ отъ случая, ако би че пълниятъ текстъ не може да се обнародва, то поне по нѣкои клаузи въ свръзка съ отдръпването на българскитѣ войски въ границитѣ на царството, каквито сѣ били тѣ на 1 октомври 1915 г., да се дадатъ нѣкои свѣ-

дѣния. Понеже пълниятъ договоръ ще стане, казвамъ, публично, то нѣма нужда да се спирамъ върху нѣкои негови отдѣлни постановления.

Третата точка на питането е: (Чете) „Не сѣ ли се явили причини за измѣнение извѣстни условия, стипулирани въ договора, и не сѣ ли правени допълнителни съглашения или прѣговори относително неговото прилагане?“ — Никакви причини не сѣ се явили, за да се измѣнятъ условията на тая конвенция, на този договоръ и такива измѣнения не сѣ послѣдвали досега; договорътъ отъ 29 септември си остава такъвъ, какъвто си бѣше. Въ този договоръ, бѣше прѣдвидена възможността да се сключатъ допълнителни съглашения само по единъ въпросъ — относително начина за използване върху българска територия на желѣзницитѣ, лѣтищата, воднитѣ съобщения и пристанищата. Такива допълнителни съглашения не сѣ сключвали и това използване става по начинъ, по който всички го виждаме. Други нѣкои допълнителни съглашения нито сѣ били прѣдвидени въ конвенцията, нито таквизи сѣ сключили досега. Въ втората точка, обаче, изглежда, че запитвачътъ иска да знае — азъ поне така заключавамъ отъ неговитѣ устни обяснения, които той даде сега при развиване на своето питане — дали нѣма въ тази конвенция нѣкои таквизи клаузи, които да оправдаватъ, оттеглянето на нашитѣ войски сега отъ Добруджа, което той иска да знае, дали се обосновава на тази конвенция или не. Тѣй поне се разбираше отъ това, което устно се каза. Ако така се схваща желанието на г. Кьорчева, то азъ мога да отговоря слѣдующето: това въ конвенцията отъ 29 септември абсолютно нищо не се казва за нѣкакво оттегляне на нашитѣ войски или на нашата администрация отъ Добруджа, както ще имате възможностъ да се освѣдомите, когато ще имате нарѣка самия текстъ на самата тази конвенция; тя прѣдвижда оттеглянето на нашитѣ войски и на нашата администрация отъ онѣзи територии, които до войната сѣ принадлежали на Гърция и на Сърбия, а относително териториитѣ, които сѣ принадлежали на Ромъния прѣди войната, абсолютно нищо не се прѣдвижда въ тази конвенция, като задължение за българското правителство да изпразва Добруджа. Напротивъ, отъ първия и втория членъ на тази конвенция може да се извади заключение, което българското правителство вади, и то е, че изпразването на Добруджа е не само не прѣдвидено, но окупирането отъ българскитѣ войски на Добруджа се признава като правомѣрно и законно. Ако при все това нашитѣ войски бѣха поканени отъ съюзнитѣ правителства, отъ главното военное командване, което прѣдставлява тукъ, на Балканитѣ, тѣзи правителства, да изпразнятъ Добруджа, и ако администрацията сѣ друго послѣдующе заявление сѣщо така се покани да изпразни Добруджа, това не стана по силата на съглашението отъ 29 септември 1918 г., обнародването текста на което се иска, а е мотивирано въ едно искане, което бѣше отправено на 19 ноември т. г. на г. Малинова още, искане, което, трѣбва да го кажа, прѣдизвика и оставката на г. Малинова и реформирането на кабинета, на съвсѣмъ друго основание, а именно — изключително върху примирението, което е подписано на 11 ноември 1918 г. между съюзнитѣ правителства, отъ Съглашението: Англия, Франция, Италия и Америка и т. н. сѣ Германия, по силата на което съглашение за примирие брестлитовскиятъ договоръ и букурещкиятъ договоръ се признаваха за унищожени. Истина е, че този договоръ за примирие отъ 11 ноември т. г. не е сключенъ съ насъ; ние имаме договоръ за примирие отъ по-рано, отъ 29 септември 1918 г. и ние мислимъ, че не би могло и не би трѣбвало клаузитѣ на единъ договоръ, сключенъ по-послѣ съ друга държава, да се прилагатъ и къмъ насъ. Обаче съюзнитѣ правителства сѣ мислили и продължаватъ да мислятъ, че унищожението прогласено на 11 ноември 1918 г. на букурещкия договоръ влѣче слѣдъ себе си падашето владѣнието на всички онѣзи земи, които противницитѣ на Съглашението, тѣхнитѣ неприятели прѣзъ врѣме на войната сѣ завладѣли.

Х. И. Поповъ: Безъ да питатъ насъ.

Министър-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Затова сѣ нотата отъ 19 ноември 1918 г. отъ насъ се поиска оттеглянето на българскитѣ войски отъ Добруджа въ ония граници, въ които тя е принадлежала на Ромъния прѣзъ 1913 г., по договора отъ 1913 г. Слѣдъ оттеглянето на нашитѣ войски или при искането на това оттегляне, нищо не бѣше казано, какво ще стане съ нашата администрация, която тамъ сѣществуваше. Тя продължаваше да стои тамъ

по наше искане върменено, докато съюзният правителства се произнесат отделно по този въпрос. И когато този въпрос е бил разрешен, съ следующа нота, а именно съ нота от 5 декември т. г., се поиска и оттеглянето на нашата администрация. Въ тая нота се иска „оттеглянето на чиновниците, които са изпратени от София“, като е казано изрично следующото: (Чете) „Гражданската администрация ще остане под властта на съюзните войски, които окупират Добруджа и ще бъде повърена, колкото се касае до подробностите, на местните власти на Добруджа — les autorités indigènes. Чиновниците, изпратени от София не могат да останат на местата си“. Вторият член прѣдвижда какъ трѣбва да стане евакуацията на българските чиновници, като са определени срокове: за чиновниците от Тулчанския окръг — до 8 декември, за чиновниците от Кюстенджанския окръг — до 13 декември, за чиновниците от Силистренския окръг — до 18 декември и за чиновниците от Добришкия окръг — 23 декември. Исканки оттеглянето на чиновниците, които са били изпратени от София, съ заповѣдането на местната администрация на местото ѝ, не се разрѣшаваше изрично въпросът, кои ще замѣстят тия чиновници, които ще се оттеглят: дали това ще бъде ромънската администрация, ромънски чиновници, назначени от Букурещ, или това ще бъдат чиновници, назначавани от военните власти, които окупират страната, т. е. от съюзните войски, от съюзното военно командване въ Добруджа, което е повърено, както се знае, на генерал Бертело, началник на дунавската армия. Поради неясността въ тая точка и поради нуждата да бъде тя осветлена, направиха се извѣстни постѣпки от страна на правителството и на 8 т. м. се получи едно осветление, подписано от генерал Кретиен, прѣдставител на главното военно командване тукъ, въ България, което въ заключението си гласи така: (Чете) „Отъ казаното следва, че администрацията въ Добруджа ще се намира под прѣкиятъ заповѣд на генерал Бертело. — Sous les ordres directs du général Berthelot“. Това ще бъде една военна администрация, която има пълни права — pleine pouvoirs — и която ще трае до сключването на мира. Това е една администрация на съюзните правителства. c'est une administration alliée, а не ромънска администрация. Разумѣва се, че местната администрация, administration locale, ще остане indigène до толкова, до колкото това ще бъде възможно, съобразно съ заповѣдите на съюзните правителства. Такова е положението, и българското правителство схваща това оттегляне на българските войски отъ Добруджа и оттеглянето на чиновниците, които са били изпратени от София, така че Добруджа биде окупирана от съюзните войски, английски и французки. Французките ще заематъ на сѣверъ и включително линията Черна-вода — Кюстенджа, а английските — на югъ и тѣзи войски, които окупиратъ тая областъ, ще иматъ грижата да я управляватъ, да назначаватъ и да уволняватъ административните чиновници, да взематъ всички мѣрки за поддържането на реда, за прѣхраната на населението и въобще за всичко онова, което е свързано съ прѣдставлението за едно добро управление. Нѣма да има българска администрация, нѣма да има българска войска, но нѣма да има и ромънска администрация, нѣма да има и ромънска войска.

Х. И. Поповъ: Sancta Simplicitas.

Министъръ-прѣдседател Т. Теодоровъ: Добруджа се дава въ рѣдѣтъ на съюзните войски, които ще се грижатъ и за нейната администрация. Очевидно е, че въ случая съ Добруджа не се постѣпва така, както се постѣпва съ онези територии, които ние трѣбваше по съглашението отъ 29 септември т. г., чисто и просто да ги напуснемъ и да ги оставимъ на онези държави, на които са принадлежали по-рано: едната част на сѣрбитъ, друга част на гърците. Тукъ на Ромъния нищо не се отстъпва, нищо не се възвръща. Ние изправаме тая провинция въ извѣстни граници, както ви ги очертахъ, като тя се окупирва отъ войските на съюзните държави и съ администрация, която тѣзи съюзни държави тамъ ще установятъ подъ тѣхна отговорностъ. Направено ни е най-формално изявление писмено, че ромънски войски по никой начинъ, въ никакъвъ случай тамъ нѣма да бъдатъ допуснати.

А. Коновъ: Ромънската администрация е вече въ Добричъ.

Министъръ-прѣдседател Т. Теодоровъ: . . . и че спокойствието на добруджанското население ще бъде обез-

печено по единъ най-ефикасенъ начинъ отъ военните власти, които окупиратъ тѣзи мѣста. Всички оплаквания, следователно, които би станало нужда да се отправятъ до управлението на тая областъ прѣзъ върмето до сключването на мира, ще трѣбва да се адресиратъ до военните власти, които ще се грижатъ за реда и спокойствието на гражданитъ. Най-формални увѣрения и нееднократно ни са дадени по тия двѣ точки: че тамъ нѣма да има ромънски войски по никой начинъ, че редътъ и тишината нѣма да бъдатъ оставени да бъдатъ смутени и че на всички ромъни, българи, татари, руси, каквито има тамъ, ще бъдатъ обезпечени имотътъ, животътъ и спокойствието. Заедно съ това заявено ни е писмено и нѣколкократно, че въпросната окупация въ нищо — en rien — не прѣдрѣшава въпроса за принадлежността на тази областъ на една или друга държава, въпросъ, който ще бъде разрѣшенъ окончателно — казано е въ тѣзи съобщения — само на конференцията на мира. Това е положението, върху което искаше да се осветли въротно почитаемииятъ народенъ прѣдставителъ г. Кьорчевъ и върху което сѣщо така искаше да се осветли г. Пастуховъ, който сѣщия денъ на 4 декември, както и г. Кьорчевъ е поставилъ питане отъ сѣщо такова естество, само че го е поставилъ въ едно изявление отъ формална страна, нареклъ запитване. По съдържанието си то е питане, а не запитване, и затуй азъ мисля, че като дадохъ вече тѣзи обяснения, отговорихъ въ сѣщото върме и на питането, на онова, което желаше да знае народниятъ прѣдставителъ г. Кръстю Пастуховъ.

Х. И. Поповъ: Ако е запитване ще говорятъ и други.

Министъръ-прѣдседател Т. Теодоровъ: Азъ отивамъ au devant de ses désirs — прѣди неговитъ желания. Ако той желае да прави интерпелации, за интерпелации има прѣдѣдени особени дни и ще видимъ кога правителството може да приеме интерпелации и по какви именно въпроси. То единъ въпросъ свършено отделенъ, чисто политически, по който има думата Камарата. Питанията, обаче, у насъ досега още, макаръ че живѣемъ близо 40 години политически парламентаренъ животъ, не сме се научили достатъчно добре да ги различаваме отъ запитванията. Питанията — азъ разбирамъ, че въ случая е питане — иматъ за цѣлъ да осветлятъ нѣкои факти, които не е извѣстно точно на народния прѣдставителъ какъ стоятъ и които могатъ да бъдатъ извѣстни или, ако не са извѣстни, могатъ много скоро да се проверятъ отъ правителството и то да съобщи въ Народното събрание какъ стоятъ фактитъ. Политически, обаче, разисквания, критики, дебати по питаннята, споредъ правилника, не ставатъ. Онзи, който е направилъ питане, като получи отговоръ, ако не се удовлетвори достатъчно, има право — казва правилникътъ — да направи интерпелация, при която, разумѣва се, ще бъде сезирано вече Народното събрание и правителството въ единъ извѣстенъ редъ, съ участие на всички групи, да си каже думата. Та затуй азъ считамъ, че запитването на г. Пастухова, което се касае именно само до факти, е само питане и отсегга отговарямъ на него заедно съ отговора, който давамъ на г. Кьорчева. Разумѣва се, че г. Кьорчевъ, ако не е доволенъ отъ това разяснение, което дадохъ, ако мисли, че трѣбва да има дебати, той нѣма право да стане сега и да ги започне надълго и нашироко, както мнозина обикновено правятъ, само тѣ да говорятъ, понеже питането е тѣхно, а другитъ да мълчатъ, а има право само да подаде интерпелация, запитване и тогава по реда, който е прѣвиденъ въ правилника всички партии и правителството ще иматъ възможностъ да се изкажатъ и даже да се вземе извѣстно рѣшение, извѣстно заключение. Г. Пастуховъ сѣщо така, ако не е доволенъ отъ това, което сега азъ съобщихъ и което ми се струва, изчерпва напълно неговото запитване и той има право да настои да каже, че иска да се разисква като запитване и, следователно, да иска да се постави на дневенъ редъ тогава, когато ще се разгледватъ интерпелации.

Този е, г. г. народни прѣдставители, отговорътъ, който азъ дължехъ да дамъ по положението въ Добруджа. Не мисля, че днесъ е моментътъ, че сега му е върмето и редътъ да се спираме върху оцѣнката, обсъждането на това така създадено фактическо положение, а още по-малко е върме да се прѣцѣняватъ тѣзи дѣйствия, дали са били правилни, дали не са били правилни и, ако щете, отговорността на правителството, ако има такава. Народното прѣдставителство мисля, че може въ днешния денъ, изслушвайки тѣзи мои изявления да се задоволи съ това, че знае фактитъ и че то ще има въ едно скоро върме въ

рѣцѣ цѣлия текстъ на конвенцията, и ще мине, разумѣва се, на дневенъ редъ, на другата си работа. Считамъ, обаче, за длъжностъ да заявя, че отъ това новосъздадено положение нѣма особени нѣкои причини да се тревожимъ и да мислимъ, че националното ни дѣло е поставено на нѣкакъвъ рискъ. Въпросътъ за принадлежността на Добруджа си остава сѣщо така откритъ, както е билъ и безъ тази окупация. Той ще се рѣши не възъ основание на това: кой окупира, защото окупиратъ, очевидно, съюзнитѣ правителства, а възъ основание на други съображения, съображения, за които ние сме говорили и другъ пътъ, па ще се говори въ конференцията на мира, и които ще легнатъ въ основата на всички рѣшения, които ще се взематъ въ тази конференция, въ която ще участвува, може да се каже, почти цѣлото човѣчество. Ние съ онова довѣрие, съ което оставаме на тази конференция да разрѣши всички наши национални искания, всички наши национални искания, ни най-малко не намаляваме нашитѣ правотата, въ справедливостта, въ свещеността, ще кажа азъ, на нашата народна кауза и на нашитѣ искания за национално обединение, съ тази увѣреностъ, казвамъ, която имаме за справедливостта на всичкитѣ наши национални искания, ни най-малко не намаляваме нашитѣ шансове да бѣдемъ удовлетворени и въ Добруджа, както бихме били евентуално удовлетворени за нашитѣ искания въ Македония или въ Тракия въ ония граници, въ които отиватъ нашитѣ народни аспирации. Трѣбва да имаме и трѣбва да продължаваме да имаме пълно спокойствие, пълно довѣрие въ съвѣстта на човѣчеството, въ справедливостта на великитѣ народи, на великитѣ държави, които ще има да се произнесатъ по всички тия въпроси, които така живо засѣгатъ нашето настояще и нашето национално бъдеще. Нѣма защо отъ отдалени инциденти, отъ известни неприятности, които ни изненадватъ, да правимъ прибрзани заключения. Народното представителство, прочее, увѣренъ съмъ, ще се отнесе съ спокойствие и съ пълно довѣрие къмъ великитѣ държави, които създаватъ днесъ туй положение, поради известни свои съображения, които тѣ налагатъ въ случая, безъ, разумѣва се, да искатъ да питатъ насъ. Отъ тѣхъ ние очакваме рѣшението на нашата сѣдба и на тѣхъ ние ще трѣбва напълно да се уповаваме и довѣряваме. И азъ съмъ увѣренъ, че, постѣпвайки така, ние нѣма да бѣдемъ онеправдани, нѣма да се разкайваме.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Димо Кьорчевъ, да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣмаше нужда отъ бѣлѣжката, която направи г. министърътъ на външнитѣ работи, да не се прибѣгва къмъ политическа оцѣнка на ония факти, които г. министърътъ, въ отговоръ на моето питане, изложи като факти. Но веднага слѣдъ тѣзи бѣлѣжки, които г. министърътъ направи, бѣйки се, че моитѣ допълнителни обяснения могатъ да иматъ характеръ на провокация или на тълкувание, което нѣма да бѣде приятно нѣкому, счете за нужно да ни каже, че ние трѣбва да имаме пълна вѣра въ ови окончателенъ резултатъ, който ще даде конференцията на мира и който не зависи отъ мѣркитѣ, които се диктуватъ днесъ на съюзнитѣ правителства и които, може би, сѣ въ интересъ на тѣхнитѣ военни или други стратегически операции. Все таки, г-да, колчемъ пѣти става тукъ дума за Добруджа, ние, цѣлото Народно събрание, всѣки единъ отъ насъ не е ималъ другъ интересъ, освѣнъ интереса да бѣде защитникъ на едно право. Тази година на 28 февруарий г. Теодоръ Теодоровъ, като народенъ прѣдставителъ, отправи едно питане пакъ по въпроса за Добруджа до бившия министъръ-прѣдседателъ г. Радославовъ и азъ ще ви цитирамъ единъ пасажъ отъ това, което каза тогава сегашниятъ министъръ на външнитѣ работи, за да видите начина, по който ние всички тукъ, безъ разлика на партии, гледаме и третираме този националенъ въпросъ. Г. Теодоровъ заяви тогава: (Чете) „Искането на България да се отстъпи отъ Ромѣния Добруджа изцѣло тъй, както азъ вече на два пѣти опрѣдѣлихъ, за да нѣма никакво съмнение, е едно искане, справедливостта на което нѣма нужда да се доказва прѣдъ почитаемото Народно събрание. Това искане е всенародно, както азъ го наричамъ въ питането си. Това, обаче, би било малко, за да може единъ народъ като иска нѣщо да го получи. Но нашето искане, за наше щастие, не само е всенародно, но то е съвършено справедливо отъ гледна точка на всѣка отъ воюващитѣ държави, намиращи се и въ неприятелския лагеръ. Ко-

гато ние искаме Добруджа, ние не я искаме затова, защото сме побѣдили Ромѣния; ние не я искаме като единъ актъ на отмъщение за варварството, проявено отъ Ромѣния въ 1913 г., нито за прѣдизвикателството, което докарва послѣдната война, за сключенния отъ нея съюзъ съ други държави, които е ималъ за цѣлъ завоюването, огнемането на българската земя даже до линията Русе—Шуменъ—Варна, а споредъ нѣкои даже до Балкана. Ние искаме присъединенето на Добруджа къмъ България“ — казва сегашниятъ министъръ на външнитѣ работи — „или по-право казано, обединенното на тия двѣ части отъ българското отечество не като тържество на нашето орѣжие, не като актъ на отмъщение, а като проява на самоопрѣделение на народитѣ“. Съ тѣзи думи се обвърна къмъ насъ тогавашниятъ народенъ прѣдставителъ г. Теодоръ Теодоровъ. Въ своитѣ прѣговори по въпроса за прѣмахването на българската администрация и оттеглянето на нашитѣ войски отъ Добруджа съ прѣдставителитѣ отъ съюзнитѣ правителства тукъ, г. Теодоровъ вѣроятно е употребилъ тѣзи казани отъ него нѣкога аргументи и ги е допълнилъ. Намъ днесъ е дългъ да кажемъ, че не конференцията на мира трѣбва да създаде този резултатъ, който ние очакваме, но че не трѣбва да се дава ни единъ малкъ поводъ на единъ цѣлъ народъ да мисли, че е възможно единъ другъ резултатъ, защото правото за самоопрѣделение на народитѣ е едно право, провъзгласено отъ онѣзи които сѣж господари и сѣдци на бъдещата конференция.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да се съглася и допуштамъ, че правителството и то не е възприелъ ония аргументи, които могатъ да се извадятъ отъ приирието, сключено на Западъ на 11 ноември, защото тамъ стипулиранитѣ условия, че брестлитовскитѣ и букурещкиятъ договори ще наднатъ, бѣха условия, които се поставиха, за да ги приеме Германия и по този начинъ да даде една гаранция за онѣзи резултати отъ войната, които побѣдителътъ иска да наложи. Но самитѣ резултати на тѣзи условия не могатъ да се появятъ прѣди свикването на самата конференция. Ние често пѣти слушаме, че конференцията на мира ще засѣдава, че тамъ нѣма да се допускатъ малкитѣ държави, че тамъ ще се стипулиратъ всички условия на бъдещия миръ и понеже той ще бѣде базиранъ на една голѣма, всенародна, всемирна справедливостъ, достатъчно е да бѣдатъ възприети слѣдъ това отъ онѣзи, чии интереси ще бѣдатъ засегнати отъ този общъ договоръ на всемирния миръ. Ако е така, г. г. народни прѣдставители, нѣма защо у насъ да хлѣтва едно толкова голѣмо и страшно съмнѣние, че една страна като Добруджа, която бѣ откъсната отъ България прѣзъ единъ моментъ, когато се зароди всемирната криза, въ 1876 г. — и тогава тя се откъсна, защото нуждитѣ на европейския миръ бѣха по-голѣми, отколкото вѣднитѣ, които може да се нанесатъ на единъ малкъ народъ, който не можеше още да се защитава, защото не бѣше свободенъ, както прѣзъ 1913 г. за единъ градъ въ тая земя, нареченъ Силистра, Европа въ защита на голѣми интереси и интереситѣ на всеобщия миръ пожертвува този нашъ градъ. Ние знаемъ днесъ, че има по-голѣми всемирни блага, отколкото интереситѣ на единъ малкъ народъ, но заедно съ това чувствуваме единъ голѣмъ по-велителенъ и исторически дългъ да пазимъ, колкото можемъ, тѣзи права. Фактътъ, че нѣма тамъ наши войски, фактътъ, че половината Добруджа ще бѣде окупирана отъ английски войски, а другата частъ отъ френски войски, че подъ общата команда на прѣдставителитѣ на съгласенскитѣ войски ще се нареди тамъ администрация и че населението нѣма да пострада, всички тия нѣща, които изложи г. министъръ-прѣдседателътъ, азъ ги вѣрвамъ и приемамъ. Нѣма никакъвъ поводъ да мислимъ, че той въ такъвъ единъ моментъ не би искалъ да каже цѣлата истина, но съгласете се, г-да, че всичко това не е достатъчно да ни успокои и достоинството на нашия народъ налага опази международна коректностъ да кажешъ мнѣнието си, да заявишъ, да декларирашъ, какво те боли тогава, когато дѣйствиелно е посегнато на едно твое безспорно право. Голѣмата война, г. г. народни прѣдставители, е една верига, безконечна верига отъ голѣми заблуждения, отъ самото начало до днесъ. Ние не искаме тѣзи заблуждения да продължаватъ. Вие знаете, че Германия се измиа, когато помисли, че руската мобилизация ще закъснѣе и се втурна въ Франция, но я спрѣха на Марна. Вие знаете, че Германия се излѣга като помисли, че Англия нѣма да изпрати сухопѣтни войски на континента. Вие знаете, че Англия се излѣга, като помисли, че слѣдъ една годнина морска блокада ще принуди Германия да капитулира. Вие знаете, че Франция се излѣга като по-

мисли, че руските войски ще разгромят Австрия и ще стигнат в Берлин. Вие знаете, че Антантата се излъга, като не прѣцѣни достатъчно България, вие знаете, че Франция се излъга, като прѣвиши значението на италианската помощ. Вие знаете заблудението за атаката на Дарданелите, вие знаете заблудението на германците за брестлитовския и букурешки мир. Днес, слѣд като спрѣ войната, пакъ продължаватъ сѣщитѣ заблудения. Това показва, или че всемирната криза е пълна съ толкова страшни противорѣчия, че нѣма единъ умъ, който да ги обеме, или една сила, която да ги постави въ равновѣсие и спокойствие, или пъкъ, че мирътъ не би билъ въ състояние да настѣпи, защото той ще бѣде или миръ, диктуванъ чрѣзъ сила и запазенъ съ гарнизони, или миръ, възпретъ отъ всички. При тая страшна верига отъ заблудения, ако тя посѣга и на малките народи — и въ всемирната криза тѣ сѣж онѣзи малки фигури на шахматната игра, които могатъ да се мѣстятъ, безъ да протестиратъ — съгласете се, че миръ не може да дойде. Ние виждаме върху нашето бѣдаще очертани много голѣми петна, хвърляти се голѣми сѣнки. Ние чувствуваме, че силуетитѣ на тѣзи сѣнки ще бѣждатъ и негодувание и вражда. Но азъ съмъ длъженъ тукати да забѣлѣжа, че ние имаме голѣма нужда, че ние имаме повелителенъ дългъ да кажемъ днесъ че ромѣнскиятъ народъ ни най-малко може да се смѣга като виновникъ за онѣзи наболѣли чувства, които всички имате. Ние ще се споразумѣемъ съ този народъ и трѣбва да се споразумѣемъ, и дългъ на правителството е още сега да потърси пѣтица за едно споразумѣние.

С. Златевъ: Сега търсите споразумѣние!

Д. Кьорчевъ: Азъ смѣтамъ, г. г. народни прѣдставители, че не възъ основа на интереситѣ на Ромѣния и не възъ основа на интереситѣ на България се разискватъ въпроситѣ, които засѣгатъ и двата народа, защото днесъ стои единъ по-голѣмъ въпросъ, въпросътъ за дебушетата на Балканския полуостровъ, въпросъ, който на прѣвъ погледъ не се отнася до онѣзи, които населяватъ тази страна, но който сѣщеврѣменно ще създаде сѣщиятѣ фактически отношения между балканските държави.

Г. г. народни прѣдставители! Обясненията, които давамъ, не сѣж нито въ противорѣчие съ туй, което всѣки отъ васъ чувствува, нито сѣж въ противорѣчие съ онѣзи желаниа, които всѣки отъ насъ имаме прѣзъ течение на войната. „Да“, ми казватъ, „сега се даватъ съвѣти“. Азъ само излагамъ онѣи чувства, онѣи разбирания, които имамъ за безкрайната верига на заблудения прѣзъ цѣлата война. Който твори, той е подложенъ на грѣшки: който се мѣчи да постигне нѣщо, той не може да бѣде безпогрѣшенъ. Азъ и сега не ще намѣря нито една дума, съ която да хвърля укоръ на правителството. Не е това днесъ нашиятъ дългъ. Но нека всички бѣдемъ ведно по единъ въпросъ, който ще издигне достойнството на страната, а не значението на партията. Нека всички бѣдемъ достатъчно смѣли да кажемъ, че ние не можемъ да бѣдемъ търпѣливи, не можемъ да бѣдемъ спокойни прѣдъ една дипломатическа игра, която става за смѣтка на малките; специално за смѣтка на насъ, прѣдъ единъ фактъ, който, ако не съставляваше политически резултатъ, азъ мисля, че нѣмаше причини да се предизвиква; ако не бѣше примамка за одного или другого, нѣмаше нужда да се създава.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Врѣмето Ви изтече, г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ свършвамъ, г. г. народни прѣдставители.

Д. Благоевъ: Цѣлъ половинъ часъ му се даде да приказва.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Вашиятъ повече приказватъ.

Д. Благоевъ: Той иска сега да оправдава една политика, която фалира.

Д. Кьорчевъ: Обясненията, които дава г. министърътъ на външнитѣ работи, не задоволяватъ дотолкова, доколкото чрѣзъ тѣхъ се изнесоха известни факти. Нему не е възможно сега да каже всичко онова, което ние чухме отъ самия него, като народенъ прѣдставител прѣзъ февру-

арий 1918 г. Но онова единение, което е нужно, за да имаме общъ възгледъ по този въпросъ, азъ мисля, че ще се постигне, когато апелъ за това излъже не отъ самото правителство, но отъ всѣки единъ изъ насъ, и всички ние въ пълно съгласие да погледнемъ на въпроситѣ, които сега се рѣшаватъ, които сега се прѣдрѣшаватъ и на които значението ако не оцѣнимъ достатъчно бързо, бѣдете увѣрени, че ще прѣживѣемъ голѣми изненади.

Д. Благоевъ: Никой нѣма да ви пита.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министър-прѣдседателъ.

Министър-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ искахъ да прѣдупрѣдя тѣзи обяснения, които направи почитаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Кьорчевъ сега, като казахъ, че при питането не би трѣбвало да става никакво обсъждане, никаква прѣценка на съобщенитѣ данни, защото не е врѣмето сега, нито пъкъ е поставено на дневенъ редъ за днешното заседание да се произнесемъ върху принадлежността на Добруджа, или да прѣценяваме, по кой начинъ великитѣ държави ще дѣйствуватъ на конгреса на мира, дали тѣ ще отстранятъ малките държави и ще рѣшаватъ сами, или ще изслушатъ малките държави, или пъкъ даже ще имъ дадатъ възможностъ и за повече отъ едно изслушване, може би, и участие въ самитѣ разисквания въ конференцията. Всичко това бѣше съвсѣмъ неумѣстно казано и изтъкнато отъ г. Кьорчевъ днесъ. Ако е въпросъ да се говори, че Добруджа трѣбва да принадлежи на България, да се говори за онова, което азъ съмъ казалъ по-рано и което той цитира и всичко, което той не цитира, а азъ съмъ го казалъ тукъ и не въ едно заседание, а въ нѣколко заседания, то си остава казано отъ менъ, поддържано съ пълна вѣра въ справедливостта, въ основателността, въ наложителността му, и то нѣма да бѣде прѣнебрѣгнато да бѣде казано отъ българското правителство, отъ когото и да се състои то, но наврѣмето и на мѣстото си. Днесъ ние не сме призовани да рѣшаваме участъта на Добруджа. Съ въпросната окупация отъ съюзнитѣ войски не се прѣдрѣшава, повтарямъ, въпросътъ за принадлежността на Добруджа. Както съ окупирането днесъ на цѣла Македония и на Тракия отъ грѣцкитѣ и сръбски войски не се прѣдрѣшава въпросътъ за нашитѣ национални искания тамъ, така сѣщо и съ окупирането сега отъ английскитѣ и френски войски — не отъ ромѣнски — на Добруджа не се прѣдрѣшава въпросътъ за принадлежността ѝ по принципа на народноститѣ. Казватъ ви това хора изрично, формално, писмено, два-три пѣти, за да дадатъ да разберемъ тѣхната мисль, която е, че „пристъпвайки къмъ тази окупация по този начинъ, ние съ това не искаме ни най-малко да ви дадемъ основание да мислите, че ние прѣдрѣшаваме въпроса за принадлежността на тази област на Ромѣния или на васъ. За това ще си кажемъ думата наврѣмето. Ние вършимъ една окупация и вземаме управлението въ рѣцѣтѣ си на тази страна, безъ да я оставяме нито на васъ, нито на Ромѣния, а кой ще я има въ бѣдаще, ние ще се произнесемъ, когато му дойде врѣмето“. При такова едно положение на работата, всѣкакви недоумѣния, всѣкакви страхи, всѣкакви критики, и опасения, какъ ще постигнатъ великитѣ държави съ Добруджа, съ Македония и Тракия, сѣ най-малко неумѣстни. И ние като апелираме за единодушие въ защита на нашитѣ права, трѣбва да избѣгваме всичко онова, което може да затрудни, което може да спъне нашата защита. Нашата защита нѣма да бѣде основана върху ядове, върху заплашвания, върху опасения или сѣрдитни; нашата защита ще бѣде умѣтна и азъ мисля, че ще бѣде уважена отъ великитѣ умове на великитѣ народи и отъ съвѣстѣта на човѣчеството, но не затова, защото ние ще се съдимъ, и не затова, защото ние ще се заканваме или ще изказваме наши съмнѣния и подозрѣния за пристрастие, а само ако се довъримъ всѣцѣло, спокойно на пристѣдата на човѣчеството. Ние не можемъ да наложимъ нашата воля на свѣта, а ще трѣбва поне днесъ, въ туй положение, въ което се намираме, да се подчинимъ на волята и съвѣстѣта на цѣлия свѣтъ и да признаемъ, че онова, което ще ни кажатъ тамъ, е право, и да мълкнемъ слѣдъ туй. Стига толкова вражда и кръвъ. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлската група)

Лесно е да говоримъ патриотически рѣчи. Нищо по-лесно отъ това да станатъ и азъ, и други, и трети, да говоримъ по единъ въпросъ, който не е поставенъ на разискване, който не можемъ сега да разрѣшаваме, а отъ

чието обсъждане можемъ само да губимъ. Азъ вѣрвамъ и съмъ вѣрвалъ винаги въ патриотизма на българина, вѣрвалъ съмъ въ патриотизма не само на една, двѣ, три групи, никога не съмъ отричалъ патриотизма на всички партии, които се прѣдставяватъ тукъ, въ Народното събрание, но азъ вѣрвамъ въ здравия смисълъ на българския народъ и въ способността му да може малкитѣ неудобства, малкитѣ неправди, които той би срещналъ въ свѣта, да ги понесе съ стоицизъмъ, съ хладнокрѣвие. Убѣденъ съмъ, че той не е загубилъ вѣрата си въ челоуѣчеството, вѣрата въ справедливостта на великитѣ народи. Съ тази вѣра, съ довѣрието къмъ тѣхъ и съ поддържането реда и спокойствието въ страната си, азъ мисля, че ние ще побѣдимъ. Това ще бѣде нашиятъ нравственъ капиталъ, г. г. народни прѣдставители, — казалъ съмъ го нѣколко пѣти — който можемъ да покажемъ отъ деня на примирението до деня на мира, а бѣдащиятъ ни капиталъ по-нататкъ ще зависи отъ бѣдащето наше поведение подиръ туй. Азъ мисля, че на конференцията на мира — и вие го знаете това — нѣма да се рѣши само нашиятъ въпросъ за Добруджа, нѣма да се рѣшатъ само нашитѣ спорове на Балканския полуостровъ между българи, гърци, сѣрби, ромѣни, между турци и българи и пр. и пр., а че се рѣшаватъ множество мирови въпроси, ще се положатъ основитѣ за единъ дълготраенъ, за да не кажа вѣченъ миръ между народитѣ, ще да се създадатъ условия на едно общежитие на народитѣ, при което слабиятъ да намѣри пълна защита на своитѣ права спрѣмо силния, кривиятъ да бѣде поставенъ на мѣстото си и да не може да посѣга на другия, който е правъ. За това нѣщо се касае, а не се касае само за една провинция или за вѣжделенията на единъ народъ. А при разрѣшаването на такива въпроси, разрѣшение, което ще обхване всичкия свѣтъ, не сме ние съ нашитѣ прѣцѣпки, които бихме направили прѣдварително, които ще можемъ да ги измѣнимъ или да ги прѣдрѣшимъ. Трѣбва да бѣдемъ единъ народъ скромень, какъвто сме били винаги. Трѣбва да бѣдемъ единъ народъ, който, съзнавайки своето право, чувствувайки, че е правъ, очаква съ спокойствие рѣшението, което има да се издаде отъ свѣта. И затова азъ не одобрявамъ нѣколкото погрѣшни мисли, които се изказаха отъ г. Кьорчева и които като че-ли клонѣха къмъ това да възбудятъ у нѣкого съжаление, да възбудятъ у други извѣстно съмнѣние, извѣстно неспокойствие за сѣдбата на Добруджа. И безъ туй Добруджа ще си получи онова разрѣшение, което великитѣ народи ще дадатъ, а ние въ случая нѣмаме, освѣнъ да се считаме съ фактитѣ и да си гледаме работата, да гледаме да си оправимъ държавата и да се явимъ на ози ареопагъ, който ще рѣшава нашитѣ искания съ единомудрие — да, но въ сѣщото врѣме съ достоинство и съ спокойствие, като гледаме да изтъкнемъ всичко, кето е право и да оставимъ на нашитѣ сѣдници да ни кажатъ тѣ прави ли сме, не сме ли прави ние и доколко сме прави ние, доколко сѣ прави нашитѣ сѣсѣди. Другъ начинъ на дѣйствиe не може да съществува въ настоящия моментъ, друга политика отъ тази, която азъ току-що начертахъ въ малко думи, не може да се поддържа и прокарва и не може да ни доведе до добри резултати. Тя е едничката политика, и азъ ви моля, въ името на нея, да проявите вашето единомудрие като прѣмиснемъ чисто и просто на дневния редъ, къмъ другитѣ работи, които ни чакатъ.

Прѣдседателствующъ: Д-ръ И. Момчиловъ: Минаваме камъ въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ: второ четене на законопроектъ за врѣмното добавѣчно възнаграждение на държавнитѣ служаци.

Ими думата г. Константинъ Панайодовъ.

К. Панайодовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Прѣдстои ни разглеждането на мѣроприятията на правителството по отношение на онази криза, за която се интересува болшинството отъ българския народъ. Касае се да се помогне на държавнитѣ служители въ онази скѣпотия за живота, която сега съществува. Скѣпотията, която сега се прѣживѣва, е нѣщо невиджано и нечувано въ България. Подобна скѣпотия ние знаемъ, отъ историята, да е съществувала само въ градове, обсадени отъ неприятелски войски, въ обсадени крѣпости, но въ цѣла една държава, за цѣлъ единъ народъ, такава скѣпотия, каквато съществува днесъ, това ние поне не сме чували отъ нашитѣ бащи и дѣди. Че тази скѣпотия е неимовѣрна, нечувана и невиджана, това го знаемъ всички. Това нѣма какъво да се доказва. Повече трѣбва да се разпространимъ върху въпроса за причинитѣ, които сѣ прѣдизвикали тази неимовѣрна скѣпотия. Азъ нѣма да се спи-

рамъ върху всичкитѣ твърдения на прѣждеговорившитѣ; нѣма да анализирамъ всичкитѣ тѣхни съображения и доводи за разрѣшението на тази криза. Азъ ще се огранича съ кратки бѣлѣжки върху тѣхнитѣ изложения и ще направя така сѣщо и кратко заключение на моето мнѣние за подпомагането въ тази криза. И това ще го направя заради туй, толкозъ повече, защото врѣмето ни е скѣпо и ние имаме на разглеждане и други въпроси, които не търпятъ отлагане.

Защо настѣпва въ България такава една чудовищна скѣпотия? Нѣкои отъ прѣждеговорившитѣ казаха: „Тази скѣпотия настѣпва заради туй, защото имаме война“, и повечето отъ тѣхъ се сиваватъ на войната, като на причина за тази скѣпотия. Азъ съмъ ималъ случай, г. г. народни прѣдставители, и другъ пѣтъ да говоря и пиша по този въпросъ, че причинитѣ на явлението не сѣ само въ едно прѣдидущо явление, че причинната връзка, както се нарича въ науката, между явленията, е сложна връзка. Простата причинна връзка, дѣто едно явление е причина на друго, се срѣща много нарѣдко, и заради туй е прието въ науката, че причината на едно явление е съвокупностъ на цѣлъ редъ явления, прѣдшествуващи онова, обяснението на което ние искаме. Сѣщо тѣй и тукъ, както въ всичкитѣ други явления, ние ще имаме една голѣма грѣшка и нѣма да си обяснимъ добръ самото явление, нѣма да можемъ да му помогнемъ, ако се стѣгласимъ съ тѣзи, които искатъ да видятъ причината на тази скѣпотия само въ войната. Че това не може да бѣде, г. г. народни прѣдставители, че не само войната е причина на тая чудовищна скѣпотия, става явно отъ слѣдующето съображение. Война имаме не само ние, война имаха и другитѣ народи; въ положението, въ което сме, не сме само ние, бѣха и други държави; бѣше Германия, бѣше Австро-Унгария, бѣше Ромѣния и т. н. Обаче ние тамъ не виждаме тази скѣпотия, която съществува у насъ. Нѣмаше я прѣди години въ течението на войната, нѣма я и днесъ тамъ. Слѣдователно, това трѣбва да дойде да ни убѣди, че не само войната е причина на тази скѣпотия. Второ, война имаме не само въ 1918 г., имаме такава и въ 1915 и въ 1916 и въ 1917 г. обаче тази скѣпотия, която сега ние виждаме, нѣма никакво сравнение съ онова, което бѣше прѣди година, прѣди двѣ, прѣди три. Ако скѣпотията, която имаме прѣзъ 1916 г., би могла сега да се докара, да съществува, това би било единъ идеалъ за насъ, едно желаніе непостижимо. Нѣщо повече, г. г. народни прѣдставители: ако ние се бѣхме спрѣли на онази скѣпотия, която имаме до примирението, мисля, че много хора пакъ биха били горѣ-долу доволни, но ние виждаме, че скѣпотията се увеличи слѣдъ примирението, слѣдъ демобилизацията на войскитѣ. Когато всички очакваха, че слѣдъ единъ миръ и слѣдъ освобождението на работнитѣ сили, слѣдъ разпушането, ако не на всички, на частъ отъ войскитѣ, ще настѣпи евтния, ние виждаме обратното явление: настѣпи скѣпотия, и то по-голѣма скѣпотия. Миналата година, по туй врѣме, кола дърва се продаваха 30—35 л. и мислѣхме, че кой знае колко сѣ скѣпи; кубически метъръ дърва се купуваха по 20—22 л. на гаритѣ и идваха въ София по 25 л., а вѣжщи идваха по 30—32—33 л., и ние мислѣхме, че пакъ е скѣпо. Сега ние виждаме тая година, че кола дърва се продава, като започнете отъ 150 до 200, до 250 л. и това слѣдъ примирението. Още тази пролѣтъ хората си купуваха дърва по 30—40 л. колата, а кубическиятъ метъръ по 40—50 л.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Миналата година имаше кюмюръ, а тая година нѣма; затуй дървата се купуватъ сега по-скѣпо.

К. Панайодовъ: Надѣвахме се, че надницитѣ поне ще намалятъ, като се освободятъ една частъ отъ работнитѣ сили отъ редоветѣ на армията. Миналата година по туй врѣме човѣкъ можеше да си намѣри работникъ вѣжщи, дюлгеринъ или какъвъ да е другъ работникъ, за 10-12 л., а сега слѣдъ демобилизацията не може да го намѣри за 20—25 л. иска 30 л. По туй врѣме миналата година, и даже до пролѣтъта, можехте да си условите човѣкъ да ви нарѣже кубически метъръ дърва за 8 и за 7 л., а сега иска 12 и 15 л. Прѣвозътъ, отъ всѣкъкъвъ видъ, било отъ гарата до града или отъ града до гарата, било отъ единия край на града до другия, миналата година по туй врѣмѣ и до пролѣтъта и до примирението бѣше почти наполовина, отколкото е сега; сега прѣвозътъ струва двойно по-скѣпо, отколкото до примирението. Какво ни показва всичко това, г. г. народни прѣдставители? Всичко това трѣбва да ни убѣди, че не е само войната причина на тази скѣпотия, но че трѣбва да има нѣкои други явления, които да сѣ повлияли и влияятъ още, и които трѣбва да се постара-

емъ всички съ общи усилия да отстранимъ. Вѣрно е, че, за да се повлияе за повдигане скѣпотията, намѣсиха се и извѣстни явления на природата, които не бѣха въ зависимостъ отъ волята на човѣка. Това бѣше тазгодишната, отчасти и миналогодишната суши; неплодородието, което имаме миналата и тази година. Но ако си спомнимъ, че въ миналото е имало неплодородия по-голѣми и отъ миналата и отъ тази година и не е настѣпвала такава скѣпотия, каквато я имаме сега, пакъ трѣбва да се убѣдимъ, че не е неплодородието, което повлия за тази скѣпотия, която сега виждаме. Защото ако въ една мѣстностъ, дето е имало плодородие, дѣто нѣма извѣстни прѣдмети, които трѣбва да се купятъ, може да си обясните скѣпотията съ неплодородието, то тази скѣпотия вие не можете да я обясните за онѣзи мѣстности, дѣто извѣстни прѣдмети ги има въ изобилие и при все това тамъ владѣе сѣщата скѣпотия, каквато и тамъ, където ги нѣма. Вземете за примѣръ фасула. Въ такива мѣстности като Долнобанско, Костенецъ, Радуйско, дѣто винаги по-рано въ най-голѣмитъ неплодородия, въ най-голѣмитъ суши човѣкъ можеше да си купи фасулъ по-скѣпо отъ 35, 40, 50 ст. килограмътъ, сега ние виждаме тамъ едно чудовищно явление — тамъ на мѣстото фасулътъ се продава 8 л. килограмътъ. Какъ да се обясни това нѣщо? И има го, не че го нѣма, тамъ плодородието бѣше добро, при все това, обаче, ние виждаме чудовищна скѣпотия. Прочее, г-да, има тукъ нѣщо, което трѣбва да видимъ, да го изнамеримъ, за да си обяснимъ защо е тази чудовищна скѣпотия. Казва се още, че причината за това е скѣпотията на надниците на земеделскитѣ работници. И тя е само една отъ причинитѣ, и тя е повлияла. Обаче тая скѣпотия не е такава, че да може да повлияе въ такъвъ размѣръ, та да докара тази скѣпотия за прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ, която сега виждаме. Да вземемъ за примѣръ картофитѣ. Г-да! Отъ опита, който азъ лично направихъ, обработването на единъ декаръ картофи въ никой случай не струваше и тази година повече отъ 100 л. Единъ декаръ съ картофи даде тамъ, дѣто станаха, около хиляда килограмъ. При все това ние виждаме такова явление, че и тамъ, дѣто станаха картофитѣ, продаваха ги по 3 л. килограмътъ. Какъ да се обясни това нѣщо?

С. Златевъ: Защото на много мѣста не можахъ да извадятъ сѣмето.

К. Панайодовъ: Добрѣ, на много мѣста не можахъ да извадятъ сѣмето. Съгласенъ съмъ, тамъ хората сѣ изгубили, но защо тамъ, дѣто картофитѣ станаха, дѣто обработването не струва повече отъ 100 л. за декаръ, вмѣсто да ги продаватъ по единъ левъ килограмътъ и да печелятъ 8—10 пѣти, продаватъ ги три лева килограмътъ и печелятъ 30 пѣти? Очевидно е, че има още една причина, която е повлияла за тази огромна скѣпотия. Каквото и да приказвате за скѣпотията на надниците на земеделскитѣ работници, не може тази скѣпотия да докара, щото единъ килограмъ жито да струва 2, 3, 5 л. Азъ зная, че мои приятели граждани, които посѣха жито, не похарчиха повече отъ 50 л. за обработване на единъ декаръ и взеха 150 кг. отъ декаръ. Къдѣ е тукъ тази цѣна, която се казва, че е коштуемата цѣна? Но нека видимъ, кое е онова най-сѣществено явление, което е повлияло за тази нечувана досега скѣпотия. Казватъ, че понеже се намираме въ война, понеже бѣхме затворени отъ вѣдъ и понеже стана невъзможенъ вносътъ отъ странство, затова се яви тази скѣпотия. Разбирамъ, г-да, ако тази скѣпотия се бѣше появила само за прѣдмети, които идѣха отъ вѣнъ. Да посѣпне сода каустика, това го разбирамъ, защото тя иде отъ вѣнъ, не се добива тукъ; да посѣпне жѣлзото, пакъ е обяснимо, защото иде само отъ вѣнъ, у насъ не се добива; да посѣпне солта, да посѣпне газта, да посѣпнатъ гвоздеитѣ, да посѣпне захтинътъ, маслинитѣ, всичко това го разбирамъ, тамъ можемъ да допуснемъ едно посѣпване съ 30, 50, 100, 200%, защото нѣма отъ да дойде, но да посѣпнатъ въ такъвъ размѣръ, какъвто е сега размѣрътъ на цѣнитѣ на прѣдметитѣ, които тукъ, въ България, се добиватъ, това за менъ е необяснимо съ тѣзи причини, които се излагатъ отъ тази трибуна.

Т. Ноевъ: Много лесно е да се обясни, г. Панайодовъ. Дири се отъ мнозина, а го нѣма достатъчно. Това, което се донася отъ вѣнъ, скѣпо се продава, слѣдователно, и селянинътъ трѣбва скѣпо да продаде своитѣ продукти, за да си купи това, което иде отъ вѣнъ.

К. Панайодовъ: Казвате, купува скѣпо, трѣбва да продаде скѣпо. Напълно съмъ съгласенъ съ васъ. Ако единъ търговецъ продаде, вмѣсто 10, 12 л. единъ прѣдметъ, то може да бѣде скѣпо, той може да печели по единъ-два

лева; но този, който произвежда и употребява сѣщия трудъ, както по-напрѣдъ, ако вземе вмѣсто единъ левъ — 30 л., какъ ще го обясните това? Селянинътъ отсича дървата отъ сѣщата гора, дѣто ги е сѣкълъ по-прѣди и отъ тамъ ги докарва въ града.

И. Кирковъ: Търсете причината не въ върховетѣ на дърветата, а въ корена.

К. Панайодовъ: Ще кажете, че неговиятъ трудъ струва по-скѣпо. Но колко по-скѣпо струва? Ако по-напрѣдъ една кола дърва, отсѣчени въ гората и докарани въ града, се продаваше 8 л., азъ допускамъ, че неговиятъ трудъ е струвалъ 4 л.

С. Златевъ: Една кола дърва е струвала 8 л., но съ една кола дърва колко сода каустика се купуваше въ него врѣме и колко се купува сега? Тѣ сѣ свързани едно съ друго.

К. Панайодовъ: Азъ констатирамъ факта, че една кола дърва, продадени тукъ за 8 л., прѣдполагамъ, че цѣната на труда е 4 л. Сега ако туримъ за труда 8, 16, 20 л., 5 пѣти повече, защото дървата сѣ взети пакъ отъ сѣщата гора, ще излѣзе, че една кола дърва ще трѣбва да струва 24—25 л., а не 250 л. Но ние казвате: „По-напрѣдъ колко килограмъ сода каустика щѣше да се купи съ една кола дърва, а сега колко ще се купи“. Позволете ми да ви кажа, че и азъ живѣя въ България и зная по селата какъ правятъ сапунъ — не го правятъ съ сода каустика, а по единъ първобитенъ начинъ, съ пепель и съ други нѣща, както едно врѣме го правѣха нашитѣ бащи и дѣди. И масъта и тѣлестинитѣ, които употребяватъ, не ходятъ да ги купуватъ, но ги иматъ у себе си; заклалъ овца — има лой, заклалъ свиня — има масъ, всичко е негово произведение. Да допуснемъ, че содата каустика е станала 20 пѣти по-скѣпа — отъ 1 л., 20 л.

Нѣкой отъ земеделската група: Днесъ содата е 70 л.

К. Панайодовъ: Значи ли, че произведенията, които днесъ въ България ги има, трѣбва да се повишатъ 20, 40, 100 пѣти повече?

Т. Ноевъ: Повишаватъ ги купувачитѣ.

К. Панайодовъ: Това нѣщо трѣбва ли да става или не? Постоянно се приказва, че опициитѣ били скѣпи, содата, иглитѣ, макаритѣ, но единъ земеделецъ, като продаде една кола дърва на сегашната цѣна, всичко това ще си набави, а всички други кола дърва, които продава, и всички други произведения, които продава, ще му пълнятъ кесията. Една кола картофи отъ 800 кг. — азъ ви казвамъ нѣща, които лично ги виждихъ, защото ходихъ да купувамъ — знаете ли колко струва? — 2,400 л. А прѣзъ цѣлата година за сода каустика, за игли, за макар селянинътъ ще похарчи ли 2,400 или не? Не! А пакъ той нѣма да продаде само една кола картофи, а ще продаде двѣ или три, а нѣкой и повече.

Т. Ноевъ: Вие правите ли смѣтка въ България колко души продаватъ по една кола картофи?

К. Панайодовъ: Азъ ви казвамъ, г-да, за мѣстности, които азъ познавамъ, че иматъ това произведение въ изобилие; които го иматъ въ изобилие и сега и които продаваха по цѣна, която никой пѣтъ никому и прѣзъ ума не е минавала и на сънъ не е сънувалъ. Така щото, каквито и съображения вие да привеждате за настѣпването на тази скѣпотия, тѣ сѣ недостатъчни да я обяснятъ, ако не отидемъ да намеримъ друга причина, която да е сѣществена, която най-много да влияе за настѣпването на тази скѣпотия. По моето дълбоко убеждение, г. г. народни прѣдставители, причината, за да имаме тия чудовищни цѣни на прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ, е онази душевна сила, която сѣществува у хората и която по нѣкой пѣтъ се проявява, за да докаже, че човѣкъ още въ душата си има онѣзи качества, които сѣ присъщи на хищнитѣ животни — това е безграничната алчност на човѣка да натрупва само за себе си извѣстни прѣдмети, като лиши отъ тѣхъ ближнитѣ на себе си. Тази алчност е признакъ на онова душевно качество на човѣка, което се нарича егоизъмъ и за удовлетворение на което е готовъ да жертвува интереситѣ на ближния си до такава степенъ, щото е готовъ да пожертвува и живота на ближния си.

С. Златевъ: Туй могатъ да го направятъ само спекуланти, които докараха тази скѣпотия. Това вие не го каз-

вате. Най-големите хищници се оказаха посредниците-спекуланти.

К. Панайотовъ: Не отричамъ, че има спекуланти-хищници, обаче искамъ да обясня, че когато въ едно общество има една част отъ населението непроеизводителна, каквато е чиновничеството, което и да иска, не може да произведе прѣдмети отъ първа необходимостъ, другата част на туй сѣщото общество, другата част отъ този сѣщия народъ, ако иска прѣуспѣването на общото народно дѣло, не трѣбва да отива до онази крайностъ въ своя егоизмъ, че да не държи никаква смѣтка за тази частъ отъ населението.

И. Кирковъ: Трѣбва да имъ се даде примѣръ, че се желае прѣуспѣването на страната. Невѣжното население нѣма отъ кого да вземе този примѣръ.

К. Панайотовъ: Така щото, г. г. народни прѣдставители, за да си обяснимъ настѣпилата сѣжпотия, трѣбва да вземемъ прѣдъ видъ всички явления, които я прѣдшествуваха, трѣбва да вземемъ прѣдъ видъ и тържеството на тази сила у човѣка, егоизма, която въ прѣслѣдването личнитъ си интереси не знае граница въ потѣпването на чуждитъ интереси, която сила винаги е докарвала нещастие на народитъ и която, ако не бѣде ограничена, трѣбва да очакваме още по-големи нещастия отъ тия, които сега виждаме. Азъ не си правя никакви илюзии, че съ законодателни мѣрки можемъ да отстранимъ тази сѣжпотия, ако обществото взето въ своята съвкупностъ, производители и непроеизводители, търговци и занаятчии, не дойде да съзнае, че по този пѣтъ, въ който е трѣгнало, то приготвя една гибелъ за цѣлия народъ. Организацията на обществото е така сложна, че отдѣлнитъ групи, отдѣлнитъ съсловия не могатъ да сѣществуватъ отдѣлно и тѣхната дѣятелност може да бѣде полезна за всички, ако има хармония между тѣхъ. Така щото, г. г. народни прѣдставители, като имаме прѣдъ видъ тази чудовищна сѣжпотия, като си обяснимъ причинитъ, които сѣ я докарвали, можемъ тогава съ пълно познаване на работитъ да издиримъ начинитъ за нейното, ако не съвършено отстранение, то поне за нейното намаляние съ помощта на обществото, за да можемъ да изкараме тази криза. За насъ сега едно е прѣдметъ на разглеждане: помощта, която трѣбва да се даде на държавнитъ чиновници. Тукъ азъ не виждамъ разпоредби, които да се отнасятъ до помощта, която трѣбва да се даде на окръжнитъ и общински чиновници. По моето мнение, би трѣбвало да се взематъ мѣрки, щото да се помогне и на тѣхъ. Защото и тѣ сѣ почти въ сѣщото положение, въ каквото сѣ държавнитъ служители. Какви ще бѣдатъ тѣзи мѣрки, нѣма съмнение, това е работа на правителството да ни ги прѣдложи и ние да ги обсъдимъ и гласуваме. Но мѣрки трѣбва да се взематъ. Ще поеме ли държавата изплащането на увеличението на тѣхнитъ заплати, ще даде ли една помощ на общинитъ, ще имъ гарантира ли извѣстни заеми, за да могатъ да платятъ това увеличение, това е работа на правителството, то ще обсъди, като има прѣдъ видъ ресурситъ, съ които разполага, и да види кое е най-подходящото. Но че такива мѣрки трѣбва да се прѣдприематъ, за мене нѣма никакво съмнение, защото и тѣ сѣ частъ отъ онѣзи хора, които сѣ необходими за функционирането на държавната и обществена машина. За държавнитъ чиновници се прѣдлага едно добавъчно възнаграждение, въ размѣръ, показанъ въ таблицата, която се намира въ чл. 1 на законопроекта. Това е проекта на правителството. Отъ докладчика на законопроекта г. Сакаровъ се направи едно друго прѣдложение, да се направятъ, вмѣсто тази таблица, други едни увеличения. Ако почитаемото правителство би се съгласило съ неговото прѣдложение, азъ не бихъ ималъ нищо противъ да поддържамъ и това прѣдложение. Азъ, обаче, отъ себе си не се рѣшавамъ да направя едно особено, ново прѣдложение, макаръ че чувствувамъ, че размѣритъ, които сѣ означени въ тази таблица, сѣ недостатъчни да дадатъ ефикасна помощ на държавното чиновничество, че сѣжпотията е толкова голяма, щото то пакъ ще срещне затруднение въ посрѣщането ѝ. Азъ, както казахъ, отъ себе си не се рѣшавамъ да направя едно прѣдложение, защото страхувамъ се, че то нѣма да бѣде прието, само заради това, че изхожда отъ одного отъ членоветъ на бившето болшинство, на сегашната опозиция. Защото заблъзахъ и въ пресата, изразяваща мнѣнието на правителственитъ партии, и въ Народното събрание чухъ приказки, въ които искатъ да ни кажатъ, че не желаятъ да иматъ никакво съдѣйствие отъ наша страна за мѣроприятията, които правителството приема. Не само наши говорятъ това нѣщо, а говорятъ го даже и чужди хора и казватъ: „По-далече отъ тѣхъ, не ви трѣбва отъ

тѣхъ никаква помощ, никаква съдѣйствие въ управлението“. При всичко че такава едно мнѣние противорѣчи на изричититъ текстове на нашата конституция, която задѣлжава народния прѣдставителъ да изказва своитъ мнения, да изказва своитъ сѣждения само като се рѣководи отъ своята съвѣст и своитъ убѣждения, и никой не може да запрѣти на опозиционера да даде съдѣйствието си на правителството тамъ, дѣто намира за нужно да го даде, но прѣдъ видъ на тѣзи гласове, на тѣзи думи, които се пишатъ и говорятъ отъ участници, членове на партии, които поддържатъ правителството, азъ не се рѣшавамъ да направя едно прѣдложение за нѣкое измѣнение въ подобренито на тѣзи размѣри, а бихъ поканилъ нѣкого отъ г. г. народнитъ прѣдставители, които стоятъ близко до правителството, да направятъ едно прѣдложение за нѣкои увеличения въ размѣритъ на тази таблица, напр., въ п. п. 4 и 5 особено, съ което прѣдвиденото възнаграждение да бѣде увеличено. Напр., азъ съ удоволствие бихъ приелъ, ако въ п. 5 възнаграждението на държавнитъ служители, които получаватъ до 100 л., се увеличи съ 50 л.; въ първата графа да се каже 150, въ втората — 190, въ третата — 240, въ четвъртата — 300, въ петата — 350; въ п. 4 за държавнитъ служители, които получаватъ отъ 101 до 200 л. възнаграждение, да се прибавятъ 40 л. и по този начинъ въ първата графа да стане 180 л., въ втората да стане 230, въ третата — 280, въ четвъртата — 340, въ петата — 390 л.; въ п. 3 да се прибави 35 л.; въ п. 2 — 30, и въ п. 1 — 25. По този начинъ цѣлата тази таблица да приеме единъ новъ видъ, съ едни малки увеличения, които, споредъ общитъ изчисления, които съмъ направилъ, не правятъ кой знае каква голяма цифра, а цифра, която, вѣрвамъ, г. министърътъ на финанситъ ще се съгласи да приеме; тя е около 12 милиона лева за периода, за който се гласува този законопроектъ, даже и на толкова нѣма да възлѣзе. Азъ, обаче, бихъ молилъ, както казахъ, или самъ г. министърътъ на финанситъ да направи това прѣдложение, или единъ отъ членоветъ на партиитъ, които участвуватъ въ управлението, да го направи, и ние отъ наша страна съ готовностъ ще го поддържаме.

Д. Лихарски: Вашето мнѣние отива всѣ нататѣкъ; който има повече, повече да му се даде. Въпросътъ е стомахътъ да бѣде доволенъ.

К. Панайотовъ: Не е вѣрно. Вие не сте разбрали. На тѣзи, които получаватъ по-малко, азъ имъ давамъ повече.

Д. Лихарски: Тѣй да стане.

К. Панайотовъ: Такова прѣдложение правя азъ; отъ долу нагорѣ върви, а не отъ горѣ надолу. — Та ако желаете, г. г. народни прѣдставители, нека вземемъ да се съгласимъ всички да направимъ подобни малки увеличения, които ще бѣдатъ една добра помощ за държавнитъ служители.

Но азъ казахъ и по-напрѣдъ, че лѣкуването не трѣбва да се ограничава само съ врѣмненитъ помощи, които даваме на държавнитъ служители, а трѣбва ла се прѣдприематъ още нѣкои мѣрки, които, паралелно съ тѣзи помощи, да докаратъ извѣстно поевтиняване на живота. Тѣзи мѣрки трѣбва да се заключаватъ въ стремлението на правителството да може по възможностъ то само да набави прѣдмети отъ първа необходимостъ за населението. То, като правителство, разполага съ всички ресурси на държавата, съ всички срѣдства и ще е въ положение да набави, било отъ вънъ, било отъ вътрѣ, въ страната повече прѣдмети отъ първа необходимостъ и да ги остави на населението. Азъ казвамъ „първа необходимостъ“, защото всичко това, което е луксъ, всичко това, което е разкошъ, трѣбва да бѣде отстранено, но храна, топливо, освѣтление, облѣкло и чистота, т. е. сапунъ, който е необходимъ за чистотата — всички тия прѣдмети, по моето мнѣние, правителството трѣбва да употреби всички срѣдства, да вземе всички мѣрки, за да може да ги набави въ по-голямо количество, само по който начинъ ще може да се понамали сѣществувашата сѣжпотия. Напр., да вземемъ най-важния, най-сѣщественъ, най-палаящия въпросъ въ сегашния сезонъ — въпросътъ за топливото, за дървата, безъ които зимно врѣме човѣкъ не може да сѣществува, сѣ толкова необходими, колкото и хлѣбътъ. Ние виждаме, че дърва липсватъ на пазара. Прѣвидливостта изискваше да се набавятъ дърва за градоветъ още прѣзъ м. м. май и юний, така, както прѣвидливиятъ българинъ си набавя дърва. Тия мѣсеци се пропуснаха, пропусна се и цѣлото лѣто, но сега поне, докато врѣмето е хубаво, понеже азъ съмъ чувалъ отъ пѣтници да ми казватъ, че дърва по гаритъ има, само трѣбва да бѣдатъ доставени, нека правителството

вземе всички мърки да бъдат доставени и да бъдат веднага раздадени на населението по цѣни, по които правителството ще ги има заедно съ прѣвоза. И съмъ увѣренъ, че нѣма тогава да бъдемъ свидѣтели на едни чудовищни явления, отъ които човѣкъ трѣбва да се погнуса и прокълне този, който вижда прѣдъ себе си. 250 л. за едни кола дърва — това е гнусно, това показва, че човѣкъ е готовъ да изяде другия съ парцалитѣ! Нека се докаратъ дърва, та ще бъдатъ тѣ по 70 л., по 80 л. кубика, но да не бъде една кола дърва — половина кубикъ — 250 л. Сѣщото ще направи правителството, ако успѣе да докара и храни отъ Америка, както отчасти докара, много малко количество, разбира се отъ Русия. Сѣщо ще направи много хубаво, ако се постарее да докара сапунъ, зехтинъ и т. н.

Но, г. г. народни прѣдставители, и това само не е достатъчно. По мое мнѣние, необходимо е самото общество да наложи на себе си едно ограничение въ удовлетворението на своитѣ потребности. Нека всѣки да разбере, че вече не може да се живѣе така, както се е живѣло прѣди 5, 6, 10 години. Всички трѣбва да се откажатъ отъ много свои привички и отъ много свои прищѣвки. Това, което можеше да се достави по-напрѣдъ, сега не може да се достави и, слѣдователно, самъ човѣкъ трѣбва да наложи на себе си едно ограничение. Всички хора, които съзнаватъ голѣмата опасностъ, която заплашва нашия народъ отъ продължение съществуването на тази скѣпотия, трѣбва да си наложатъ ограничение не само въ своя домашенъ животъ, но и да го проповѣдватъ на своитѣ близки, на своитѣ познати и на цѣлото общество, да можемъ да разберемъ, че едно отъ срѣдствата, които могатъ да помогнатъ срѣщу тази скѣпотия и да я понамалятъ, то е самоограничението на собственитѣ потребности. Би могло правителството да вземе мѣрки, за да ограничи чрѣзъ запрѣщение употреблението на всички луксозни прѣдмети, безъ които може да се съществува, така сѣщо и на всички луксозни развлечения. На мене ако остане, азъ нѣма да се поколебая да затворя всички модни магазини, които има въ България, да нѣма модни магазини, да не се продаватъ шапки, да не се продаватъ вуали и всичко, което е луксозно. (Възражение отъ земеделската група) Азъ съ удоволствие бихъ прѣдприелъ и мѣрки, които да ограничатъ кръчмитѣ, които да ограничатъ консомирането на спирнитѣ питиета — напълно съмъ съгласенъ съ васъ — защото безъ спиртни питиета може да се съществува, а безъ хлѣбъ и безъ храна не може. А какво виждаме ние сега, г. г. народни прѣдставители? Бѣдни хора или такива, които по-напрѣдъ сѣ били бѣдни, сега, слѣдъ като продаватъ произведениата си, отиватъ и половината пари ги изпиватъ по кръчмитѣ. Разправяли сѣ ми приятели, а и азъ самъ имахъ случай да видя нѣкои въ Банки и Панчерево — по-далеко не можахъ да отида — нѣщо, което човѣкъ по-напрѣдъ не можеше да повѣрва: селянинъ да отиде да дава 8 л. за 1 кг. вино!

С. Момчевъ: И 10, и 12 л.

К. Панайодовъ: А сега и 10, и 12 л. Това е нѣщо чудовищно! Съгласенъ съмъ напълно, че биха могли да се прѣдприематъ мѣрки, които да ограничатъ консомирането на спирнитѣ питиета, чрѣзъ това ли, че ще се запрѣти кръчмаритѣ да даватъ повече отъ половинъ килограмъ на лице, или ще имъ се забрани да притежаватъ спиртни питиета повече отъ опрѣдѣлено количество, но, въ всѣки случай, биха могли да се прѣдприематъ извѣстни мѣрки отъ правителството. Послѣ, биха могли да се ограничатъ всички луксозни развлечения; напр., всички театри, като изключите Народния театъръ, биха могли прѣзъ тази криза да бъдатъ закрити и да имъ се прѣкрати възможността да извличатъ пари отъ джебветѣ на хората, които тѣ могатъ да употребятъ, за да си набавятъ прѣдмети отъ първа необходимостъ, а не да ги даватъ за едни ненужни и немислими сега развлечения. Въобще необходимо е както правителството, така и всички културни дружества и всички учрѣждения да прѣдприематъ една систематическа борба, първо, за вселяване убѣждение въ обществото за самоограничение на неговитѣ потребности и, второ, за ограничение употреблението на луксознитѣ прѣдмети и ненужнитѣ за сега развлечения. Така сѣщо трѣбва и всички, отъ които и група да излизатъ, на което и съсловие да принадлежатъ да се завзематъ съ общи усилия да могатъ да убѣдятъ главно производителитѣ да ограничатъ до извѣстна степенъ своя егоизъмъ, да ограничатъ своята алчностъ, да бъдатъ малко милостиви къмъ онѣзи свои братя и съграждани, които не могатъ чрѣзъ собственитѣ си рѣшѣ и имоти да произвеждатъ прѣдмети отъ първа необходимостъ, и да се ограничатъ тѣзи производители съ една умѣрена печалба.

С. Момчевъ: Много късно ви е дошло на умъ; трѣбваше по-рано.

К. Панайодовъ: Особено, г-да, това се налага, по моето мнѣние, на прѣдставителитѣ на онѣзи класи, които даватъ производството. Апелирамъ специално къмъ васъ, г. г. народни прѣдставители отъ земеделската група; обърнете се вие къмъ вашитѣ избиратели, и писмено, и устно и ги помолете да не биватъ толкова прѣкалени въ желанието си да печелятъ. Нека се удовлетворяватъ съ една по-малка, по-скромна печалба, двойна, тройна, четворна или петорна, отколкото по-напрѣдъ, но не съ 20 и 30, а въ нѣкой случай и съ повече пѣти по-голѣма. Ако направите това нѣщо, вие ще заслужите благодарността както на тѣзи хора, за които сега гласуваме този законопроектъ, държавнитѣ служители, така сѣщо и на всички граждани, които сѣ ваши братя, които сѣ страдали заедно съ васъ, страдатъ и сега, и които желаятъ прѣуспѣването на държавата, което е толкова въ тѣхенъ интересъ, колкото и въ интересъ на земеделското население.

С. Момчевъ: Никакви горски дружества нѣма въ селата. Всички дружества сѣ тукъ, въ София. Въ селата хората сѣ голи, боси и гладни, г. Панайодовъ!

К. Панайодовъ: Г-да! Отъ това, което ми възразявате, разбирамъ, че вие виждате правотата на моитѣ думи, виждате, че азъ съмъ правъ, като говоря това, и вмѣсто да вземемъ да споримъ, елате съ общи усилия да направимъ това нѣщо.

С. Момчевъ: Вие трѣбва да го направите.

К. Панайодовъ: Азъ проповѣдвамъ навредъ. Не знамъ какво правятъ другитѣ, но азъ на близки, на роднини, на познати говоря това, което ви говоря тукъ.

С. Момчевъ: Българскиятъ земеделецъ е далъ всичко, каквото може да даде, и нѣма нищо друго. Разберете това!

К. Панайодовъ: Правя това съ личенъ примѣръ: лишилъ съмъ се отъ много нѣща, безъ които по-напрѣдъ не можехъ; отказалъ съмъ се отъ всичко, което по-напрѣдъ бѣше за мене най-необходимото нѣщо; отказалъ съмъ се отъ всичко това, за да дамъ примѣръ най-малко поне на моитѣ близки, на моитѣ роднини, на моитѣ познати. И нека, г-да, всички, съ общи усилия да дадемъ примѣръ, и, главно, да ги убѣдимъ, че интереситѣ на отечеството изискватъ всѣки за себе си да се откаже отъ удовлетворението на своя егоизъмъ за извѣстно врѣме, да бъде малко нѣщо алтруистъ, за да може да докара единъ сносенъ животъ на цѣлото общество.

С. Момчевъ: Вие трѣбва да се откажете отъ този егоизъмъ.

К. Панайодовъ: Отъ страна на една група народни прѣдставители, отъ тѣснитѣ социалисти, когато ги запитаха нѣкои, какъ мислятъ тѣ отъ своя страна да помогнатъ на скѣпотията, какъ мислятъ да отстранятъ тая криза, която азъ ще нарека криза за съществуването на единъ народъ — тя не е само криза финансова или икономическа, ами криза за съществуването на народа — казвамъ, когато ги запитаха, какъ биха тѣ помогнали отъ себе си, защото тѣ най-много критикуватъ, г. Коларовъ заяви, че ще се помогне съ национализациата и социализациата на капитала и производството. Той каза: „Ние мислимъ, че трѣбва най-сетнѣ да прибѣгнемъ къмъ обществената организация на производството, обмѣната и продоволствието“. Но, г. г. народни прѣдставители, тѣзи думи, които тѣ говорятъ, сѣ само общи приказки: тѣ не изразяватъ нищо конкретно. Азъ съ удоволствие бихъ приелъ всѣка практическа мѣрка въобще, която би изхождала отъ тѣхна страна и която наистина би помогнала за отстранението на кризата.

Д. Благоевъ: Ние го казахме още въ началото на войната, а вие нищо не направихте.

К. Панайодовъ: Но да се говори, че кризата може да се отстрани съ национализирането и социализирането на капитала и труда, това за мене е недостатъчно.

Д. Благоевъ: За Васъ не е достатъчно, ама за хората е достатъчно.

К. Панайодовъ: Защо? Защото азъ виждамъ въ държави много по-културни, много по-напрѣднали, дѣто социали-

змът се развива не отсега, ами отпреди 60—80 години, дѣто има много по-видаючи се социалисти, и тамъ, когато стана дума за социализиране на производството, на капитала, най-видниятъ социалисти отговориха: „Засега и приказка не може да става“.

Д. Благоевъ: Не е вѣрно. Кѣдѣ е станало това?

К. Панайодовъ: И Ебертъ отговори така.

Ю. Юрдановъ: А я попитайте пролетарията тамъ! Вижте какво става тамъ сега. Ебертъ казва, че ще си даде оставката.

К. Панайодовъ: Сега, г. г. народни прѣдставители, вие можете да говорите за Еберта каквото щете, но въ моятъ очи той е най-видниятъ социалистъ въ Германия. И той казва: „Засега и дума не може да става за социализиране на капитала или на производството, защото ако сега речемъ да направимъ това нѣщо, всичко ще се сравни съ земята, всичко ще бѣде унищожено; засега необходимо е производството да бѣде оставено въ сѣщитѣ ръцѣ, които иматъ всичката подготовка да го поддържатъ на неговата висота“.

Д. Благоевъ: Нищо подобно той не говори.

К. Панайодовъ: Казаха: „Ще пристѣпимъ само къмъ национализирането на най-големитѣ фабрики“, напр., азъ разбирамъ фабриката на Круппа.

Д. Благоевъ: Фабриктѣ и землевладѣнията.

К. Панайодовъ: Сѣщото отговори и социалистическото правителство въ Бавария, начело съ Айзнера, най-видниятъ социалистъ тамъ. Когато се повдигна въпросъ за национализиране и социализиране на производството, той отговори: „Засега по тази работа не можемъ да се занимаваме, защото нѣма сега какво да социализираме; производството е въ такова положение, че трѣбва да го оставимъ пакъ въ сѣщитѣ ръцѣ, за да бѣде засилено, отново да стѣпни на крака, и тогава ще видимъ какво ще правимъ съ него“. Но, г-да, нека вземемъ единъ примѣръ у насъ, за да видимъ какво може да ни даде едно национализиране или социализиране на производството. Ние имаме едно производство, производството на каменни вѣглища, което е вече национализирано — то е мината „Перникъ“. Нека не мислимъ ние, че насъ ни е страхъ отъ национализирането на едно производство. Не социализитѣ, а буржоазнитѣ правителства сѣ национализирали производството на каменнитѣ вѣглища въ мината „Перникъ“. Но какво видѣхме, г. г. народни прѣдставители? Че и това национализирано производство, слѣдъ като настѣпи демобилизацията, се разстрои. Прѣзъ вѣме на войната се крѣпѣше и даваше голѣмо количество вѣглища, защото бѣше милитаризирано, защото имаше тамъ редъ, управя и надзоръ.

Д. Благоевъ: Защото имаше плѣнници и вие злоупотрѣбихте съ труда имъ.

К. Панайодовъ: Но, когато се остави на свободното желяние на работницитѣ да работятъ или не, при всичко че имъ увеличиха надницитѣ,...

Ю. Юрдановъ: Колко сѣ ги увеличили?

К. Панайодовъ: ... при всичко, че имъ увеличиха дажбата на храната двойно, пакъ не щатъ да работятъ, защото чисто и просто не искатъ да работятъ.

Ю. Юрдановъ: Задоволете тѣзи работници и тѣ ще работятъ.

К. Панайодовъ: При всички обѣщания, ...

Т. Петровъ: Обѣщанията не хранятъ.

К. Панайодовъ: ... които имъ се даватъ, които се осъществяватъ на дѣло. ...

Ю. Юрдановъ: Я кажете каква е надницата имъ!

К. Панайодовъ: Моли ви се, ... азъ ви казахъ: надницитѣ имъ достигатъ до 15 л.

Ю. Юрдановъ: Не е вѣрно — срѣдната надница е 4 л.

К. Панайодовъ: Вѣрно е — на известни хора достига до 15 л. Хлѣба имъ увеличиха на 1.200 гр.

Ю. Юрдановъ: Я идете да видите, каква е чорбата, които имъ се дава!

К. Панайодовъ: И при всичко, че се повѣри управлението на туй министерство, въ чѣсто вѣдомство е мината, на единъ министъръ отъ Социалистическата партия, въ когото тѣ можеха да иматъ довѣрие, че ще гледа интереситѣ на работничеството, при всичко това работницитѣ систематически отказватъ да работятъ и причиняватъ една голѣма криза въ топливото.

Т. Петровъ: Удоволетворете исканията, които тѣ сѣ прѣдвидили, и ще имате топливо.

К. Панайодовъ: Азъ искамъ да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че ние отъ примѣра, който имаме въ мината „Перникъ“, виждаме, че причината не е нито въ национализирането, нито въ социализирането на капитала и на труда, а чисто и просто и най-главно въ реда, който има при едно производство.

Д. Благоевъ: Я идете въ мината „Перникъ“ да видите какво е.

К. Панайодовъ: Ако намъ ни дадете единъ конкурентни правила, които да ни опрѣдѣлятъ онзи редъ и онази дисциплина, които ще има въ производството, азъ съмъ готовъ да ги приема, ако споредъ моя умъ тѣ заслужаватъ приемане, а не само да ни се говорятъ приказки за национализиране и социализиране на производството.

Сетѣй, говорятъ ни за една обществена организация на капитала, обмѣната и производството. Но и това не е достатъчно, защото обществена организация и сега имаме. Дирекцията на прѣхраната не е нищо друго, освѣтъ една обществена организация.

Ю. Юрдановъ: На гешефти и на грабежи.

К. Панайодовъ: Тя е една обществена организация за уреждане на производството, обмѣната и продоволствието, но ние видѣхме, че тя не помогна, а това показва, че въпросътъ не е само въ приказкитѣ за обществена организация, но да ни се каже конкретно каква е тази обществена организация, която се иска да се въведе, та тогава ние да я обемемъ, прѣцѣпимъ и да видимъ дали тя практически ще докара едно благоденствие за обществото, едно облекчение въ неговия животъ или не, и дали тя нѣма да докара едно окончателно разстройство и една още по-голѣма мизерия и криза, отколкото имаме сега. Защото, ние имаме единъ примѣръ още по-очевиденъ, ние имаме една страна, дѣто се приложи теорията за социализиране на капитала и на производството. Това е Русия.

Ю. Юрдановъ: Отдѣ знаете каква е организацията тамъ; кѣдѣ сте я чели, кѣдѣ сте я виждали?

К. Панайодовъ: Но виждаме, какви сѣ послѣдствията отъ социализирането, което стана въ Русия: по-голѣма сѣмнотия, по-голѣма мизерия, гладъ наврѣдъ и писъци наврѣдъ отъ тази организация. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ мисля, че само съ такива единъ приказки ние не можемъ да бѣдемъ удовлетворени, а искаме нѣща практически. Една отъ тѣзи практически мѣрки е тази, която се прѣдлага отъ правителството, мѣрка, видоизмѣняването на която азъ прѣдлагамъ и моли народното прѣдставителство да приеме този членъ въ такъвъ видъ, както азъ прѣдлагамъ да бѣде видоизмѣненъ, и да го гласуваме всички.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Дебатитѣ сѣ изчерпали. Давамъ 10 минути отидѣхъ, слѣдъ което ще изслушаме г. министра на финанситѣ.

(Слѣдъ отидѣха)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Засѣданието продължава.

Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че днесъ, вслѣдствие на писмото на управлението на държавнитѣ дѣлгове, съ което съобщава, че г. г. Ляпчевъ и Драгиевъ, понеже ставатъ министри, прѣставатъ да бѣдятъ делегати на Народното събрание въ управлението на държавнитѣ дѣлгове, бюрото на Камарата по споразумѣние съ съот-

вѣтнитѣ парламентарни групи, рѣши отъ страна на демократическата парламентарна група вмѣсто г. Ляпчевъ да бѣде делегатъ г. Данаиловъ и отъ страна на земеделската парламентарна група вмѣсто г. Драгиевъ да бѣде г. Радоловъ.

Има думата г. министърътъ на финанситѣ по законопроекта.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Г. г. народни прѣдставители! Дължитѣ дебати, които се водиха отъ нѣколко дни по прѣдложения законопроектъ, показватъ важността на този законопроектъ и на голѣмия въпросъ, който е засегнатъ отъ него — въпросътъ за чиновницитѣ. Така си азъ обяснявамъ, че нѣкои г. г. народни прѣдставители състоха за нужно да се спратъ изобщо на въпроса за чиновницитѣ, на необходимостта да се изработи единъ цѣтъ на чиновницитѣ, да се стабилизира тѣхното положение и прѣдъ видъ на днешнитѣ обстоятелства, да се прибѣгне къмъ едно повишение на тѣхнитѣ заплати. Азъ нѣма да се спирамъ дълго на тѣзи странични въпроси, не защото не сѣмъ важни, а защото биха ме много отвѣкли. Доста е да изтъкна прѣдъ васъ, че азъ напълно сподѣлямъ възгледитѣ, които се изказаха въ това отношение отъ г. Сакарова. Истина е, че цѣтъ въ края на краищата би трѣбвало да има. Не по-малко е умѣстно да намалимъ по възможностъ броя на чиновницитѣ. Този брой и отъ мене, па и отъ всички васъ се счита прѣкомбрѣнъ. Прочее, тамъ има мѣсто за една сериозна реформа. Кolkото се касае за стабилизирането на чиновницитѣ още отпрѣди азъ и прѣдставители на други групи сме се спирали на този въпросъ и сме се стараели да направимъ кое-що. Признавамъ, че цѣльта далечъ още не е постигната, но тя би трѣбвало да се постигне, защото иначе ние рискуваме да видимъ държавната машина въ края на краищата разстроена. Най-сегнѣ право е да изтъкнемъ и необходимостта отъ едно по-добро възнаграждение труда на чиновника, защото врѣмената, въ които живѣемъ, налагатъ това по необходимостъ, а ние сме длъжни — нѣма нужда да подчертавамъ тая мисль — да обезпечимъ поне единъ Existenzminimum на нашитѣ чиновници, за да имаме право да искаме отъ тѣхъ да се прѣдатъ всецѣло на службата, на която сѣ назначени. Но, г. г. народни прѣдставители, всичко това сѣ въпроси, които само косвено засѣгатъ прѣдложения отъ мене законопроектъ. Въ днешно врѣме не можемъ да мислимъ за такава сериозна реформа. Азъ, който съмъ убѣденъ, че тази реформа би могла най-добре да се прокара отъ едно широко коалиционно министерство, каквото е днешното, трѣбва да признае, отъ друга страна, че ние се намираме въ единъ прѣходенъ периодъ, че нашата задача е врѣменна и като такава мѣчно ще можемъ да я разрешимъ по начинъ, за да можемъ да запишемъ въ нашата к-са иначе програма и прокарването на тази коренна, на тази органическа реформа. Това ще остане грижа на онѣзи, които ще поематъ управлението слѣдъ сключването на мира. Нека се надѣваме, че ще иматъ прѣдъ себе си повече врѣме и, слѣдователно, ще разполагатъ, при една по-благоприятна обстановка, съ всички необходими условия да могатъ да дадатъ едно правилно разрѣшение и на този въпросъ. Понастоящемъ можемъ само да констатираме необходимостта отъ тази реформа и да минемъ по-нататкъ.

Г. г. народни прѣдставители! По-прѣкиятъ въпросъ, който се повдига, е въпросътъ за увеличаване добавчатото възнаграждение на чиновницитѣ въ свръзка съ констатираната отъ всички царяща и палеща скѣпнотия. Лѣкътъ, който се прѣпорѣчва, се състои въ увеличаване на заплатитѣ. Недоволни отъ туй, всички г. г. оратори изтъкнаха, че само този лѣкъ не би билъ достатъченъ да удовлетвори чиновничеството, че ще трѣбва да се обърне внимание и къмъ други нѣкои мѣроприятия, които се налагатъ отъ създаденото положение. Въпросътъ е за мѣрkitѣ, които трѣбва да се взематъ противъ скѣпнотията. Тая скѣпнотия расте и всичкитѣ грижи на народното прѣдставителство да задоволи чиновничеството въ дадения моментъ ще отидатъ всуе, ако не се спрѣ тази прогресия, която се забѣлѣзва въ покачване цѣнитѣ на прѣдметитѣ отъ първа необходимостъ. Въпросътъ за скѣпнотията, както видите, е единъ отъ найважнитѣ въпроси, но той косвено е само свръзанъ съ предложения законопроектъ. Не сме тукъ повикани да разрѣшимъ и този въпросъ и ако азъ се спирамъ да кажа нѣколко думи по него, то е, защото мисля, че пѣтвомъ можемъ да изтъкнемъ една основна мисль, която ще бѣде необходимо да се не изпуска изъ прѣдъ видъ, когато ще прѣцѣняваме по-късно онова мѣроприятие, което ви прѣдлага правителството чрезъ внесенния законопроектъ. Скѣпнотията е едно сложно

социално-икономическо явление и не съмъ азъ тукъ повиканъ да разчленявамъ всичкитѣ причини, отъ които се поражда тая скѣпнотия. Доста е да кажа, че тя е налице като фактъ и тукъ, и въ другитѣ воюващи страни, па и въ неутралнитѣ. Защо? Защото е разстроено стопанскитѣ животъ и въ воюващитѣ държави, и въ неутралнитѣ; защото разстройството засѣга и обмѣната, засѣга и производството — тѣзи главни елементи, които лежатъ въ основата на стопанския животъ. Прибавя се къмъ тази основна причина и друга една — спекулацията. Азъ не искамъ да разрѣшавамъ въпроса, дали спекулацията е отдѣленъ елементъ или не, тя е послѣдствие отъ разстройството на стопанския животъ. Азъ бихъ мислилъ по-скоро, че тя е именно такава едно послѣдствие, освѣнъ ако ние заставаме на гледището на господата отъ лѣвицата и осѣдимъ безапелационно спекулацията като елементъ въ икономическия животъ. Щомъ, обаче, ние стоимъ на становището, на което сѣ стояли изобщо досега народитѣ, и признаемъ спекулацията като допустима и даже въ извѣстенъ смисль като единъ елементъ необходимъ, естественъ въ стопанския свръшмененъ строй, тогава говоримъ ли за скѣпнотия и сочимъ ли на спекулацията като на една отъ причинитѣ за увеличаване на скѣпнотията, трѣбва да кажемъ, че тя е по-скоро резултатъ на онова разстройство, което събитията внасятъ въ икономическия животъ. И дѣйствително, тамъ, дѣто има нормално производство, и дѣто обмѣнътъ е нормаленъ, спекулацията се държи въ извѣстни рамки, тя се спира отъ самата нея, но тамъ, дѣто основитѣ на икономическия битъ се рушатъ, тамъ спекулацията намира сгодна поле и може да повлияе за покачване на цѣнитѣ, както е случаятъ у насъ. Така или иначе, и азъ приемамъ, че и въ този видъ спекулацията, безразлично какъ ще я класифицираме, дали ще я приемемъ като отдѣленъ самостоятеленъ елементъ или же като едно явление, което е послѣдствие отъ разрушение основитѣ на икономическия животъ и азъ, казвамъ, приемамъ, че тази спекулация влияе на цѣнитѣ и е отъ онѣзи явления, които трѣбва да спратъ нашето внимание.

Най-сегнѣ, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да кажа, по моето схващане, и най-главната причина, задъ която се крие това явление на чрѣзмѣрна скѣпнотия. То е фактътъ, че България се намѣси въ войната неподготвена икономически и че войната трае вече три години, а България е стопански слаба страна. При това България води войната съ широка рѣзка, съ щедростъ. Нѣма освѣнъ да обърнемъ внимание на цифритѣ, които ви сѣ дадени толкова пѣти отъ тази маса, за да видите, че войната ни е коствувала много и прѣмно. Сравнение съ балканската война не може и да става. Най-важното е, че въ течението на тази война, цѣли три години и нѣколко мѣсеца, България не е направила почти нищо за покриване на онѣзи грамадни разходи, които сѣ причинени отъ войната. Въ това отношение ние сме unicum въ свѣта; нѣма държава воюваща, която досега по единъ или другъ начинъ да не е обрѣменила данъкоплатцитѣ съ нови данѣци, респективно да не е повишила сѣществующитѣ, за да може отчасти поне да покрие лихвитѣ и погашенията на онѣзи дългове, които сѣ създадени отъ войната. Нѣщо повече, даже и неутралнитѣ страни прибѣгваха къмъ тѣзи мѣроприятия. Само ние правимъ въ това отношение едно изключение. И кой е резултатътъ? Резултатътъ е, че ние живѣемъ съ дългове, плащането на които понастоящемъ е немислимо. Тѣзи дългове сѣ изразени въ една чрѣзмѣрна банкотна циркуляция, безъ покритие, която убива и понижавя до неимовѣренъ размѣръ цѣната на нашия левъ. Въ мѣрилото, въ стойността на нашия левъ, по мое схващане, ще се дири най-главната причина на онази скѣпнотия, която се констатира, и противъ която искаме отчасти поне да запазимъ чиновничеството съ днешния законопроектъ. Азъ нѣма да влизамъ въ подробности, защото цѣльта на настоящия законопроектъ не е да прѣпорѣчва лѣкове срѣщу скѣпнотията; но длъженъ съмъ да кажа, че по моето разбиране коренътъ на тази скѣпнотия се крие именно въ обезцѣненето на лева. Ако това е така, тогава пита се: какъ трѣбва да се гледа на прѣдложения отъ министерството законопроектъ за добавъчно възнаграждение? Има двѣ гледища, на които можете да се поставите. Едното е гледището на чиновника, на неговитѣ нужди, гледище, което може да се защити. И г. Сакаровъ, както и другитѣ господа съ ярки черти нарисуваша положението на чиновника; па на всички ни е извѣстно това положение. То безспорно е тежко, двѣ мѣнии за това не може да има. И азъ съмъ готовъ да се присѣдия къмъ господата, които въ единъ гласъ се провикнаха, че държавата, която ангажира услугитѣ на чиновника, трѣбва да ги заплати. Ако не е въ положение да направи това, тя върши самоубийство — това бѣше ми-

сълът на г. Коларовъ. Г. г. народни прѣдставители! Това е едно становище въ една смисълъ право, защото тъй би трѣбвало да бѣде, и не съмъ азъ, който ще оспоря основателността на това положение. Но всички политико-социални явления сѣ явления сложни и не е право да ги прѣцѣняваме само отъ едно гледище. Ако бихме се спрѣли само на това гледище, ние бихме сбъркали, защото въ края на краищата, ако е въпросъ да удовлетвори́мъ нуждитъ на чиновника съ добавъчно възнаграждение, до-толкова, щото тѣзи нужди да бѣдатъ напълно удовлетворени, ние ще се поставимъ въ невъзможность да свържемъ двата края на държавнитѣ финанси, а каквото и да правимъ, не би трѣбвало да изпускаме изъ прѣдъ видъ интереситъ на фиска, защото само тогава, когато държавата има уредени финанси, може да се говори за уреденъ икономически животъ въ страната. Който мисли, че тѣзи проблеми едностранчиво могатъ да се рѣшатъ, както, напр., въпросътъ за заплатитѣ на чиновницитѣ или нѣкой другъ, безъ огледъ на това, какво може да понесе държавата, той положително грѣши. Тукъ му е мѣстото да го кажа, че покрай становището, на което заставахъ по-чето отъ г. г. ораторитѣ, има и второ, което се противопоставя на първото; това е именно състоянието на държавнитѣ финанси. Защо? Не само защото въ края на краищата държавата трѣбва да излѣзе съ уравновѣсенъ бюджетъ, за да може да даде понятие за редъ и чръзъ нея и съ нейната помощъ, благодарение на нея, да може нормално да се развива икономическия животъ, а защото въ настоящия моментъ всѣко обрѣмнение на държавния фискъ е едно обрѣмнение, срѣщу което ние не разполагаме съ никакво покритие. Принципъ е въ финансовата наука и особено въ практиката, че когато харчишъ, трѣбва да има отдѣ да вземешъ. Онзи, който харчи, безъ да мисли отдѣ ще вземе, той е осъденъ на погибель и въ края на краищата не е въ положение да затвърди нито финанситѣ, нито пъкъ държавата, която естествено се гради на добри финанси. Ето защо азъ отъ гледище на финанситѣ на страната, като прѣдставителъ на интереситъ на фиска, ще трѣбва по неволя да въстана противъ исканията, които тукъ се формулираха за едно пълно възнаграждение на чиновницитѣ. Не че не бихъ желалъ това да сторя, но казвамъ, че не мога въ настоящия моментъ да го направя. Върази се отъ крайната лѣвица; „Ако не можете сега, кога ще можете?“ — Ако, съ други думи казано, сте въ положение въ какъ врѣме да удовлетворите тѣзи нужди—иди доди, но затова трѣбва да се убѣдимъ, че за въ бѣдаше нашитѣ финанси, ще бѣдатъ консолидирани съ уравновѣсенъ бюджетъ, та да имаме надежда, че и въпросътъ за чиновническитѣ заплати ще бѣде разрѣшенъ. Иначе, продължаватъ господата: „Ами вие сте натрупали толкова милиарди на гърба на българския народъ, щото натрупването на още нѣкой другъ милиардъ е безразлично; ще му мислите послѣ или по-добрѣ, ако не може да измислите, има тукъ социализация, ще прибѣгнемъ къмъ нея.“ Азъ казвамъ, г-да, че не мога да се спирамъ на този лѣкъ, който прѣпорѣчва г. Коларовъ, защото, като оставимъ настрана всички теоритични разсѣждения, азъ казвамъ практически: докогато господата отъ крайната лѣвица не убѣдятъ въ това свое вѣрую господата, които прѣдставляватъ тукъ широкитѣ народни маси, излишно е да се говори за социализация, слѣдователно, това засега е само фраза. Сѣщо азъ не искамъ да се спирамъ на опититѣ, правени въ странство, и да вадя отъ тѣхъ заключение. Кой знае какъ ще се развива обществото? Може господата да иматъ и право въ далечно бѣдаше, но тѣ ще иматъ това право само въ единъ случай: ако убѣдятъ българския народъ въ правотата на своето становище, а, за да го убѣдятъ, трѣбва идеитъ за социализация да пуснатъ корени въ широкитѣ народни маси, а тѣ сѣ селскитѣ маси.

Х. Кабакчиевъ: Ще стане, ще стане.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Когато това стане, и вие успѣете, ще имате право, но само тогава, да говорите отъ името и на тия маси. Кой е, прочее, лѣкътъ, за да се излѣзе отъ това положение? Азъ нѣма да ви правя конкретно прѣдложение, но дълженъ съмъ да се спра на този въпросъ, защото много се говори тукъ за милиарди. Азъ зная, че податнитѣ сили на българския народъ сѣ слаби; азъ зная още, че нашето стопанство, държавно и частно, е още примитивно, слѣдователно, ние не разполагаме съ богатство. Това зная и трѣбва да го подчертая и азъ, и всички вие. България не е богата страна. Това е вѣрно и, естествено, ако на такава бѣдна страна се струпатъ милиарди, тя може да клекне подъ тежестта на тѣзи милиарди. Когато говоримъ, прочее, за милиарди, трѣбва да имаме прѣдъ видъ това положение. Г. г. народни прѣд-

ставители! Азъ нѣма да ви цитирамъ тукъ цифри — ще дойде и за това врѣме — но искамъ да ви кажа, че тия внушителни цифри отъ милиарди съдържатъ въ себе си претенции на бившитѣ наши съюзници, които отъ насъ не сѣ признати. Азъ обръщамъ вниманието на г. г. народнитѣ прѣдставители върху този въпросъ, защото ние се намираме въ единъ прѣходенъ периодъ и нашитѣ задължения могатъ да приематъ разни форми, да се облѣкатъ въ други форми, отколкото сѣ ония, въ които досега сѣ били облѣчени. Азъ казвамъ, че всичко онова, което българската държава не е признала положително, то е единъ съмнителенъ дългъ. Отъ наше гледище ще имаме повече отъ едно възражение противъ претенциитѣ на бившитѣ наши съюзници. Възражения основателни, черпени отъ текстове на съглашенията, които сѣ вързали България спрѣмъ нейнитѣ съюзници, както и отъ обстоятелствата, които сѣ съпровождали изпълнението на конвенциитѣ; ще се стараемъ да докажемъ, че въ края на краищата, благодарение на контрапретенциитѣ отъ наша страна, и на възраженията, съ които ще искамъ да оборимъ домогванията на нашитѣ съюзници, тия милиарди не могатъ да тежатъ на гърба на България.

А. Ботевъ: Ще викаме на помощъ г. Тончева.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Не зная дали ще успѣемъ, но понеже тия претенции не сѣ отъ насъ официално признати, азъ дължа тукъ да подчертая, че тѣ засега не могатъ да влизатъ въ смѣтката. Е, добръ! Дължа да заблѣжа, че само ако не влѣзатъ тѣ въ смѣтка, ние можемъ да мислимъ колко-годѣ за свързване на двата края, безъ да бѣдемъ пакъ съвсѣмъ сигурни. Азъ казахъ, ние сме икономически слаба страна, нашитѣ ресурси сѣ ограничени. Е добръ, ще направимъ възможното, ние, тъй нарѣчени отъ крайната лѣвица, буржоа, ще си пуснемъ кръвъ доброволно, защото носителитѣ на властта въ настоящия моментъ ще извършатъ актъ на самопожертвование въ полза на общото, като направятъ всичко възможно да можемъ да свържемъ двата края. Така азъ си прѣдставлявамъ близкото бѣдаше. Не искамъ да кажа, че непрѣмънно така ще се развие то; но въ тая посока ще бѣдатъ нашитѣ усилия насочени. Тогава вие разбирате колко е за мене цѣненъ и единиятъ милионъ, който давамъ, защото този милионъ може въ бѣдаше да наруши онова равновѣсие, къмъ което се стремя. Вие ще разберете колко ми е мъчно да ви прѣдложа разходъ, когато нѣма приходъ отдѣ да черпя за покриване на този разходъ. За милиарди азъ не ви говоря, г. г. народни прѣдставители, но мога да ви кажа, че тая година всѣки мѣсецъ свършвамъ срѣдно съ единъ дефицитъ около 100 милиона лева, че постѣпленията отъ прѣмитѣ даждия сѣ по-неблагоприятни отъ миналата година, защото срѣщу 61 милионъ несѣбрани до края на ноември презъ миналата година, ние имаме презъ настоящата година постѣпления въ размѣръ на 57 милиона. Азъ ще ви прѣдставя наскоро единъ законопроектъ за допълнителни свръхсметни кредити къмъ текущия бюджетъ въ размѣръ на около 60 милиона лева. Извънреднитѣ военни кредити ще трѣбва да се увеличатъ не съ огледъ на бѣдашето, но съ огледъ на разходитѣ, които сѣ били вече ангажирани. И тия кредити ще наближатъ милиардъ. Та вие виждате колко сѣ грамадни задълженията, които тежатъ върху насъ, и колко мъчно е за единъ финансовъ министъръ да се яви и щедро съ готовность да приеме всѣки единъ разходъ. Какви сѣ срѣщу това новитѣ приходи, на които ние разчитаме? Нѣколко закончета на г. Ляпчева, моя прѣдшественикъ, че ни дадатъ дѣйствително нѣщо, но то далечъ не прѣдставлява такава внушителна цифра. Впрочемъ, нека въ скобки заблѣжимъ, че тия законопроекти цѣлятъ увеличение на косвенитѣ даждия, но даждия, които не обрѣмняватъ прѣдмети отъ първа необходимостъ. Упрѣкътъ, който отъ тая страна (Сочи групата на тѣснитѣ социалисти) се хвърля срѣщу тия даждия, не е толкова основателенъ, защото, най-сетнѣ, въ труднитѣ врѣмена, въ които ние живѣемъ, може всѣки единъ да се откаже отъ употребление на прѣдмети, които не сѣ непрѣмънно отъ първа необходимостъ. Но, ако ще трѣбва да се прибѣгне къмъ облагане и на такива прѣдмети, ще го направимъ по неволя. Азъ казахъ, че за това ще трѣбва да принесемъ своята лепта и даже нѣщо повече отъ своята лепта прѣдъ олтара на отечеството за уравновѣсяване на нашия бюджетъ; ще трѣбва, естествено, да го направятъ и всички слоеве на нашето общество, на нашия народъ. Освѣнъ тия постѣпления отъ тритѣ нови закони, ние още нищо не сме гласували за нови доходи на държавата. Въ комисията е законопроектъ за облагане печалбитѣ отъ войната, още не сме го свършили, а така, както ние разсѣждаваме, не зная

дали ще може той да види лесно бѣлъ свѣтъ. И при това не си правите илюзии. Този законъ, приложенъ отъ началото на войната, можеше да ни даде внушителна сума, но днесъ, когато частъ отъ реализирания печалби сѣ въ странство, когато друга частъ сѣ консумирани, естествено, облагането на печалбитѣ е много по-мѣчно и практически резултати, които Финансовото министерство ще добие, не ще бждатъ толкова голѣми.

Друго. Имамъ едно проектче за увеличение на такситѣ, още невнесено, ще го внесе наскоро, и, надѣя се, благосклонно ще се отнесете къмъ него, защото най-сетнѣ при намаляването цѣната на лева тѣзи такси сѣ изгубили първоначалното си значение. Ако за едно писмо нѣкога се плащаше 10 ст. и се считаше това едно обрѣмнение, една спѣнка за кореспонденцията, днесъ 10-тѣ стотинки прѣдставятъ една много нищожна стойностъ и право би било, съ огледъ на обезцѣняването на лева, тѣзи такси да бждатъ повишени. Азъ се надѣвамъ, че народното прѣдставителство ще възприеме този възгледъ на Финансовото министерство. Но засега азъ нѣмамъ други ресурси, г. г. народни прѣдставители. И когато се намираме прѣдъ всичкитѣ тѣзи факти, азъ се питамъ: законопроектътъ, който ви се прѣдлага, съ каква сума ще ангажира хазната? Споредъ моитѣ смѣтки, законопроектътъ, както ви е прѣдставенъ, ще ангажира съкровището съ около 73 милиона лева крѣло за 5 мѣсеца само. Вие виждате, че това не е малка сума. Ако се увеличатъ такситѣ, за които ви говорихъ, така, както азъ прѣдлагамъ, могатъ да ни дадатъ 15—20 милиона лева максимумъ и то при най-оптимистичнитѣ оцѣнки; иначе ще се дойде до единъ много по-скромненъ резултатъ, който никакъ не ще съотвѣтствува на онѣзи кредити, които ще се искатъ сега съ прокарването на законопроекта. Вие разбирате, прочее, че азъ съ тежко сърце скланямъ да внесе този законопроектъ и да обрѣмне хазната съ цѣли 73 милиона. Мога ли, питамъ азъ, слѣдъ всичко това да отида по-нататѣкъ и да приема прѣдложенията, които се правятъ отъ нѣкои г. г. народни прѣдставители, загрижени — признавамъ — за обезпечаване чиновника, за да може той да се снабди съ най-необходимото, но най-сетнѣ прѣдложения, които ще обрѣмнятъ хазната много по-тежко и когато азъ нѣмамъ какъ да посрещна тѣзи нови разходи?

Г. Сакаровъ иска едно основно добавъчно възнаграждение на лице отъ 300 л., плюсъ за всѣки членъ на сѣмейството по 100 л. Така че, ако, напр., единъ старши стражаръ получава около стотина лева, той би трѣбвало да получи добавъчно възнаграждение още 300 л., и при нѣколкочленно сѣмейство неговата заплата ще отиде до една почтена цифра. Смѣткитѣ, които азъ имамъ, ни показватъ, че ако се възприеме проектътъ на г. Сакарова, бюджетътъ ще се обрѣмени само за тѣзи 5 мѣсеца съ повече отъ 200 милиона. А вие знаете какви сѣ нашитѣ постѣпления въ послѣднитѣ години.

Ако азъ не мога да се спра на този проектъ, още по-малко мога да възприема прѣдложението, което прави г. Коларовъ, който въ своята щедростъ поставя като Existenzminimum за едно лице при извѣстна заплата едно добавъчно възнаграждение отъ 500 л. Приеме ли се едно такава прѣдложение, тогава хазната ще бжде обрѣменена за тѣзи 5 мѣсеца крѣло съ около половинъ милиардъ! Е, г-да, азъ скѣпя за милиони, за десетки милиони, а тукъ се изпрѣчвамъ прѣдъ такива внушителни цифри, щото ще се съгласите съ мене, че азъ не мога по никакъвъ начинъ да възприема подобни прѣдложения.

Прѣдложението на г. Григоръ Василевъ е по-скромно. То ангажира хазната съ около 16 милиона само за 5 мѣсеца. И то е много. Азъ не бихъ могълъ и него да приема. Трѣбва да бждатъ увѣрени, убѣдени, г. г. народни прѣдставители, че и ние, както и вие, сме имали прѣдъ видъ момента, че и министритѣ, макаръ и на тази маса, и тѣ сѣ народни прѣдставители, и тѣ скѣпятъ за чиновничеството, даже повече отъ васъ, защото чиновницитѣ сѣ тѣхни органи — ако искате отъ насъ добра администрация, ние ще я искаме отъ нашитѣ чиновници; та тѣхното положение и намъ е близко до сърцето, но слѣдъ здраво обсъждане на всичката обстановка, създадена отъ послѣднитѣ събития, ние не сме имали възможностъ да се спремъ на по-голяма цифра. Азъ тукъ прѣдставлявамъ едно оглаждане на тѣзи цифри — тѣй бихъ го нарѣкълъ — което малко ще повиши сумата и което бихъ могълъ да прѣдложа, за да се замѣни съ тѣхъ таблицата, която ви е прѣдставена въ проекта. Но, както казахъ, това сѣ по-скоро закрѣпчване на цифритѣ съ едно дребно покачване отъ 10—20 л. донегдъ диктувано и по счетоводни причини, за да могатъ изчисленията на това добавъчно възнаграждение да ставатъ по-леко. Азъ съжалявамъ, че повече отъ това не

мога да дамъ. Да отида по-далечъ, то би значило да не мисля за утрѣшния день.

А ще кажете: какъ тогава чиновницитѣ ще бждатъ обезпечени въ бждащото? Г. г. народни прѣдставители! Ние сме врѣменно правителство, натоварени съ ликвидацията на създаденото положение слѣдъ примиреиго; стараемъ се, прѣди всичко, ако е възможно, да излѣзне България отъ тѣзи послѣдни събития по възможностъ закрѣпена отъ народностно гледище. Ако тази цѣль се постигне — а нѣма нужда да ви казвамъ, че всичкитѣ наши усилия сѣ татѣкъ насочени, чухте го прѣди малко и отъ г. първия министъръ — то ние засега сме си изпълнили мисията. По-нататѣкъ едно по-основно разглеждане на този въпросъ ще настѣпи тогава, когато, заедно съ сключването на мира, ще имаме прѣдъ себе си и новитѣ граници на България, ще имаме прѣдъ себе си и точно опрѣдленитѣ тежести, които ще лежатъ върху нея. Тогава, еп *connaissen des causes*, ще се направи послѣдно усилие, за да може да покаже и българската държава, че е жизнеспособна. Тогава надѣя се, че и чиновницитѣ ще могатъ да бждатъ по-добъръ възнаградени, особено когато, слѣдъ изучаването на въпроса, се намали тѣхниятъ брой, както това се признава отъ всички.

Добавямъ, че всѣко увеличение на възнаграждението ще усили банкнотното обращение и въ резултатъ вмѣсто лѣкъ противъ скѣпотията, то ще я само засили, защото ще се обезцѣни още повече нашата монета.

Колкото за страничнитѣ прѣдложения, които се правятъ въ свръзка съ добавъчното възнаграждение на чиновницитѣ, азъ ще се изкажа противъ тѣхъ.

Тукъ се поиска отъ г. Сакарова, както и отъ г. Коларова, щото добавъчното възнаграждение на чиновницитѣ, доколкото, споредъ проекта, надминава досега плащаното до 1 ноември, да се плати на чиновницитѣ отъ 1 януарий. Такова повръщане надирѣ, слѣдъ като чиновницитѣ какъ и какъ сѣ прѣминали тѣзи 10 мѣсеца, намъ не е възможно да възприемемъ. То ще бжде едно чрѣзмѣрно обрѣмняване на хазната.

Сѣщо така не можемъ да възприемемъ и идеята да ангажираме държавата по какъвто и да е начинъ спрѣмо общинитѣ. Ние изказваме една идея, че е желателно и общинскитѣ управления да увеличатъ добавъчното на своитѣ служаци, то примѣра на държавата. Ние не можемъ, обаче, да направимъ нѣщо повече: ние, които не сме въ положение засега да поставимъ на здрава, неизблена почва държавнитѣ финанси, естествено, не можемъ и да се притечемъ на помощъ на общинитѣ. Впрочемъ, азъ трѣбва да изкажа една мисль, че самоуправителнитѣ тѣла и въ финансово отношение би трѣбвало да бждатъ съвѣмъ автономни. Контролтѣ, който упражнява държавата чрѣзъ своитѣ органи, държавнитѣ инспектори, би била единствената връзка между самоуправителнитѣ тѣла и министерството въ финансово отношение. Иначе общинитѣ трѣбва да разчитатъ на себе си, а не, както досега е билъ единствената връзка между самоуправителнитѣ тѣла жавата. Това сгрува на държавата въ края на краищата много. А самоуправителнитѣ тѣла се развиватъ не здраво. Ако имаме почва за самоуправление и ако ние скѣпимъ за него, трѣбва на прѣдставителитѣ на самоуправителнитѣ тѣла да дадемъ възможностъ да могатъ да намѣрятъ и ресурси за поддържане на това самоуправление.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Държавата имъ е отнела това право. Тя опрѣдѣля данѣцитѣ и не позволява на общинитѣ да разхвърлятъ данѣци. Тя опрѣдѣля данѣци отъ върхнини, не позволява извѣстни такси и, слѣдователно, общинитѣ нѣма въ бюджета си прѣдвидени приходи отъ данѣци. Това е и за общинитѣ, и за окръжията.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Вашата мисль е и моя. Азъ само изказвамъ по принципъ моето схващане. Практически, естествено ще трѣбва да отидемъ дотамъ, щото да се даде и на общинитѣ право да налагатъ даждия на жетелитѣ си. Чисто и просто тѣ да намѣрятъ нуждитѣ ресурси.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Несъмнѣно. Това е и конституционно.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Но сега, когато държавата сама се намира въ стѣснено положение, вие ще разберете, че е мѣчно да вземе гаранция за задължения, които ще легнатъ върху общинитѣ, респективно да имъ дава субсидии или пъкъ да опрѣдѣля за тѣхъ помощи въ своя бюджетъ.

Тукъ му е мѣстото да кажа още една дума за една категория отъ нѣкогашнитѣ служаци на държавата — за

пенсионеритъ. Въ грижата си да не оставимъ и тази категория отъ нѣкогашнитъ служители на България съвсѣмъ безъ помощъ, азъ, въ съгласие съ моитъ колеги, предлагамъ, да се приеме едно увеличение на добавъчното на пенсионеритъ съ 30 л. мѣсечно. За онѣзи, които получаватъ по-голямъ пенсия, това е нищо, но за онѣзи, които получаватъ по-скромни пенсии, то е все пакъ нѣщо. Въ този виждоизмѣненъ видъ азъ приемамъ и предложението на г. Сакарова.

Колкото се касае за друго едно предложение, направено тукъ, все пакъ съ огледъ за подобрене положението на чиновницитъ, за да се задължи държавата да имъ отпусна по опрѣдѣлени, нормирани цѣни нѣкои прѣдмети отъ първа необходимостъ, като дрехи, обуща и пр., азъ, безъ да възприемамъ помѣшването на такова едно задължение за държавата въ самия законъ, декларирамъ отъ нейно име, че Финансовото министерство, въ съгласие съ Дирекцията на прѣхраната и Министерството на войната, е готово въ това отношение да направи на чиновницитъ всичкитъ възможни улеснения, и бихъ молилъ господата, които направиха прѣдложение въ тази смисълъ, да го оттеглятъ и да се задоволятъ само съ моята декларация.

Това е то, г. г. народни прѣдстатели, което некажъ да ви кажа. При настроянието, проявено и отъ дѣсенката, както и отъ тѣвницата, за да се подобри положението на чиновника, моитъ думи далечъ нѣма да произведатъ онова благоприятно впечатление на народнитъ прѣдстатели, което, може би, нѣкои сж очаквали, но азъ, въ качеството си на министъръ на финанситъ, за голѣмо мое съжаление, не мога да направя друго. Ще моля, прочее, г. г. народнитъ прѣдстатели да се съгласятъ да приематъ прѣдложения отъ насъ законопроектъ, респективно чл. 1, съ това малко измѣнение, което азъ правя за размѣритъ на добавъчното възнаграждение въ разнитъ категории и съ онова прѣдложение, което направихъ за подобрене положението на пенсионеритъ.

Колкото се касае за прѣдложенията на г. г. народнитъ прѣдстатели, азъ ви моля да ги не уважите, защото тѣ ще обръмятъ чръзмѣрно разходитъ, сръщу които азъ засега нѣмамъ възможностъ да ви прѣдложа никакво покритие.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Ще се гласува. Прѣди да полага на гласуване чл. 1, както изисква правилникътъ — ще полага на гласуване разнитъ прѣдложения, които сж дадени отъ разни лица, отъ разнитъ парламентарни групи, и ще ги полага на гласуване по реда, по който сж постигнали.

Отъ страна на г. Сакарова по чл. 1 има прѣдложение, което казва: (Чете) „Таблицата за врѣмното добавъчно възнаграждение на държавнитъ служители, изложена въ чл. 1, да се замѣни съ слѣдния текстъ.

„На всички държавни служители — чиновници, служащи и работници — се плаща врѣменно добавъчно възнаграждение по 300 л. мѣсечно, независимо отъ получаваната заплата или надница.

За всѣки отдѣленъ членъ отъ сѣмейството, издържано отъ държавни служители, се плаща още по 100 л. мѣсечно.“

Кои то приематъ прѣдложението на г. Сакарова, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Слѣдъ това иде прѣдложението на г. Коларова, което казва така: (Чете)

„Чл. 1. Държавнитъ служители по всички вѣдомства и работницитъ, които по професия сж държавни работници, независимо отъ това дали получаватъ заплата на мѣсець, день, часъ или парче, получаватъ мѣсечно добавъчно възнаграждение безъ никакви удържки за данъци и други, отъ 500 л.

Служителитъ, които иматъ сѣмейства, а сжщо и ония, които издържатъ родители или малолѣтни братя и сестри, получаватъ, освѣнъ това, по 100 л. за всѣки членъ на сѣмейството или за всѣко издържано отъ тѣхъ лице.“

Кои то приематъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Нѣкой отъ земледѣлската група: Да се забѣлжи, че г. Коновъ гласува съ двѣтъ ржци.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има прѣдложение отъ страна на г. Григоръ Василевъ, което казва: (Чете)

„Моля да турите на гласуване слѣдното ми прѣдложение по законопроекта за врѣменно добавъчно възнаграждение, а именно: вмѣсто таблицата на законопроекта, да се приеме отъ Събранието слѣдната таблица:

Класове	Редовна мѣсечна заплата	Мѣсечно добавъчно възнаграждение				
		I категория нежененъ или вдовецъ безъ дѣца	II категория жененъ безъ дѣца	III категория жененъ или вдовецъ съ 1 или 2 дѣца	IV категория жененъ или вдовецъ съ 3 или 4 дѣца	V категория жененъ или вдовецъ съ 5 и повече дѣца
1	Отъ 401 л. и нагорѣ.	290	350	400	460	510
2	Отъ 301 до 400 л. . .	250	310	360	420	470
3	Отъ 201 до 300 л. . .	210	270	320	380	430
4	Отъ 101 до 200 л. . .	180	230	280	340	390
5	До 100 л.	150	190	240	300	350

Кои то приематъ това прѣдложение на г. Григоръ Василевъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество. (Оспорване)

Кои то приематъ прѣдложението на г. министра . . .

Обаждаатъ се: Болшинство бѣше.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се, г-да! (Слѣдъ прѣбройването) 39 гласа. Не е болшинство.

Г. Василевъ: Моля, проверете още единъ пътъ. Болшинство е.

Обаждаатъ се: Меншество бѣше.

И. Януловъ: Явно болшинство.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се, г-да, имайте въра въ прѣседателството, когато ви казва, че е меншество.

Казахъ ви, че 39 гласуватъ.

Г. Василевъ: Молимъ ви много учтиво да проверите още единъ пътъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Добрѣ. Кои то сж за прѣдложението на г. Григоръ Василевъ, моля, да си вдигнатъ ржката и да я държатъ вдигната докато прѣброй. (Слѣдъ прѣбройването) 41. Моля ви се, 41 сж ли болшинство?

Обаждаатъ се: 120 присѣствуватъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Слѣдъ прѣбройване на присѣствующитъ) 103 присѣствуватъ, безъ г. г. министритъ и безъ мене. 41 отъ 103 въ никой случай не могатъ да бѣдатъ болшинство.

И. Януловъ: Ама има мнозина, които се въздържатъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Кои то приематъ чл. 1 тѣй, както се прочете . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не, а както се измѣни отъ г. министра на финанситъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: . . . и както се измѣни отъ г. министра на финанситъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Трѣбва ли да кажа, че е болшинство?

Секретаръ Н. Калчевъ: (Чете)

Чл. 2. На сѣмействата на сврѣхсрочнослужащитъ подофицери се даватъ безплатно жилищни помѣщения въ казармитъ, а къдѣто такива помѣщения липсватъ, наематъ имъ се за смѣтка на държавата.

На сжщитъ се даватъ въ натура и безплатно двойни военни хранители даджи, ако сѣмейството заедно съ подофицера е тричленно; на всѣки четвърти, пети и пр. членъ се дава една обикновена дажба, заплатена по нормирани цѣни.

Дрехитъ и обущата на сѣмействата на сврѣхсрочнослужащитъ подофицери се поправятъ въ работилницитъ на войсковитъ части сръщу заплащане по нормирани цѣни.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! По този членъ азъ ще направя едно прѣдложение, което, моля, да се гласува, макаръ, че г. министърътъ на финанситъ прѣди малко декларира, какво правителството ще има грижата да улесни държавнитъ служители съ дрехи и обуца. Моето прѣдложение, което ще бѣде като четвърта алинея на чл. 2, гласи така: „Държавата дава отъ своитъ военни складове материяли за по единъ чифтъ обуца и дрехи на държавнитъ служители на костюми цѣни“.

С. Момчевъ: И ученицитъ въ селата нѣматъ дрехи.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Понеже Министерскиятъ съвѣтъ е удовлетворилъ това, което каза г. Момчевъ, т. е. на ученицитъ въ прогимназитъ и народнитъ училища въ селата и градоветъ да се дадатъ материяли за дрехи и обуца — това вече е рѣшение на правителството — то азъ казвамъ, че е необходимо да стане същото и по отношение на държавнитъ служители. Понеже тия прѣдмети липсватъ и сѣ извънредно скѣпи, азъ прѣдлагамъ да се даде на държавнитъ служители отъ военнитъ складове извѣстно количество платъ и материяли за обуца, както, споредъ алинея трета отъ този чл. 2, се дава на свръхсрочно-служачитъ подофицери. Ако, г-да, малкитъ дѣца на селскитъ училища нѣматъ облѣкло — казахъ прѣди малко, че рѣшението на Министерския съвѣтъ ги засѣга и трѣбва да ги засѣга — това не прѣчи на моитъ колеги земеделцитъ да направятъ прѣдложение да се даде облѣкло на всички дѣца ученици въ селата, което прѣдложение ние ще гласуваме. Разбира се, това не прѣчи да се даде и на чиновницитъ въ градоветъ и селата. Какво съмъ виновенъ, че моитъ колеги, земеделци, не правятъ подобно прѣдложение? Това, г-да, трѣбва да се направи, още повече затова, защото облѣклото и обуцата въ складоветъ ще бѣдатъ продадени на търгъ, ще се купятъ отъ спекуланти, които слѣдъ това ще ги продаватъ много по-скѣпо. И тѣзи материяли нѣма да се дадатъ безплатно, а по костюмитъ цѣни, и по такъвъ начинъ нѣма да се експлоатира съ продажбата на търгъ, както днесъ става, и както става по закона за продване на държавни вещи, и както военнитъ ще го направятъ утрѣ, когато нѣма да има нужда за войската. Ето защо, казвамъ, трѣбва да се помогне на държавнитъ служители срѣщу скѣпотията по този начинъ. Г. министърътъ на финанситъ декларира, че Министерскиятъ съвѣтъ ще вземе мѣрки да се помогне на държавнитъ служители въ това отношение. Както се дава на подофицеритъ, както се дава на самитъ офицери, както въ тритѣ алинеи на чл. 2 се улеснява положението на подофицеритъ въ храна и облѣкло, противъ което нѣмамъ нищо, по този начинъ трѣбва да се улесни и държавниятъ служителъ, кѣдѣто и да се намира той, кѣдѣто и да работи. Въмѣсто държавата утрѣ да продава на разни търговци артисалитъ стоки, които слѣдъ това да ги продаватъ нѣколко пѣти по-скѣпо на гражданитъ, по-добрѣ е да ги даде на гражданитъ по костюми цѣни. На двѣ трети отъ държавнитъ служители се даватъ дрехи и обуца, а съ това прѣдложение азъ искамъ и останалитъ чиновници да получатъ тия дрѣхи и обуца, които сѣ необходими за тѣхъ.

Тѣй щото, моля, г. министра на финанситъ да приеме това прѣдложение, противъ което напразно нѣкои колеги земеделци скачатъ и възразяватъ да не се приеме.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Константинъ Панайодовъ.

К. Панайодовъ: Г. г. народни прѣдставители! Мѣрката, която се прѣдвижда въ този членъ, е много добра, именно, на подофицеритъ да се дава квартира въ казармитъ, а ако нѣма въ казармитъ, да се наеме по-близо до казармитъ. По моето мнѣние, подофицеритъ трѣбва да бѣдатъ заедно съ войницитъ или по-близо до казармитъ. Също така желателно би било въ бѣдаше, по моето мнѣние, да можемъ да направимъ поне младшитъ офицери, подпоручицитъ и поручицитъ да живѣятъ въ казармата, защото то е въ интереса на войската. Това трѣбва да се приеме поне за тѣзи, които не сѣ сѣмейни. Отъ това, което изложи г. Сакаровъ, който е вѣщъ въ тѣзи работи, излиза, че има достатъчно материяли артисали въ складоветъ, които бѣха приготвени отъ по-напрѣдъ за войската.

Нѣкой отъ земеделцитъ: Нѣщо, което не достига, може ли да артиса?

К. Панайодовъ: Г. Сакаровъ знае тия работи по-хубаво отъ васъ. — Това нѣщо показва, че всички приказки на врѣмето, които тукъ бѣха хвърлени, че нѣма достатъчно облѣкло и обувки за войската, сѣ били неоснователни. Когато се демобилизира войската, ние видѣхме, че всички войници се върнаха облѣчени и обути, голъ и босъ войникъ не се намѣри. Прочее, всичко това, което се е говорило, че войската била гола и боса, сѣ били голи приказки. Освѣнъ че войската е била обува и облѣчена, но се оказва сега, че е имало въ складоветъ материяли, които могатъ да бѣдатъ раздадени по костюмитъ цѣни на населението, на подофицеритъ, на стражаритъ, както дадохме на желѣзничаритъ. Това нѣщо като го изтъквамъ, искамъ да кажа, че положението на войската не е било такова каквото се прѣдставяваше. Като съмъ съгласенъ съ това положение, което се прѣдлага въ този членъ, азъ бихъ желалъ да зная отъ г. министра на финанситъ какъ ще се тълкува този членъ по отношение на тѣзи подофицери, които иматъ собствени кѣщи, защото азъ прѣдполагамъ, че не всички подофицери сѣ бездомници, нѣкои отъ тѣхъ иматъ собствени кѣщи. Пита се: дали тѣзи подофицери, които иматъ собствени кѣщи, ще се ползватъ отъ облагитъ, които се съдържатъ въ този членъ? Защото, взетъ този текстъ, както е, излиза, че безъ да се гледа има ли подофицеритъ кѣща или нѣма кѣща, нему ще се даде такава въ казармата или ще се наеме вѣнъ отъ казармата. Азъ мисля, че това положение се отнася само за тѣзи, които нѣматъ собствени кѣщи, а не и до тѣзи, които иматъ, но трѣбва да се даде тълкуване отъ г. министра на финанситъ, което ще бѣде автентично.

Г. министре! На тѣзи подофицери, които иматъ собствени кѣщи, ще се наематъ ли кѣщи, или ще имъ се плаща ли наемътъ?

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Ако иматъ собствени кѣщи, нѣма да имъ се наематъ кѣщи, нито ще имъ се плаща наемътъ.

К. Панайодовъ: Добрѣ, но нека се запише това нѣщо въ протоколитъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Александъръ Ботевъ.

А. Ботевъ: Г. г. народни прѣдставители! Съвсѣмъ нѣмахъ желание да говоря днесъ на тази тема, но прѣдизвиканъ отъ прѣдложението, което направи сега г. Сакаровъ досежно раздаването на материяли за дрехи и обувки на извѣстна категория държавни чиновници и служачи, азъ рѣшихъ да взема думата, за да противопоставя на това прѣдложение друго и за да посоча накратко многото несправедливости при разпрѣдѣлянето на общественитъ блага, което разпрѣдѣляне се е вършило досега отъ бившитъ правителства, респективно отъ тѣхния органъ Дирекцията на прѣхраната.

Г-да! Всички знаете и не може да го откажете, че Дирекцията на прѣхраната, при разпрѣдѣлянето на всички продукти отъ първа необходимостъ, къмъ селското население въ България е била съвсѣмъ несправедлива. Азъ твърдя и ще докажа, ако стане нужда, че даже солта, който продуктъ се консумира въ по-малко количество отъ жителитъ на градоветъ, въ количествено отношение е раздавана въ повече на градското население, за да може то да я дава въ замѣна на други продукти, които сѣ донасятъ отъ селата, когато за нуждитъ на селата, за нуждитъ на добитѣка, които иматъ селянитъ, се е давало по-малко. Продуктътъ сода каустикъ, толкова нужна за направата на домашенъ сапунъ, поради липса на индустриаленъ сапунъ, така също се е раздавала въ по-голямъ размѣръ на жителитъ въ градоветъ, отколкото на жителитъ въ селата. Г. г. народни прѣдставители! Жителитъ на градоветъ, които въ една своя частъ сѣ нѣмали достатъчно масло, за да могатъ да си варятъ сапунъ, сѣ продавали содата на жителитъ въ селата на цѣни неимоверно високи или пъкъ сѣ я замѣнявали срѣщу масло, срѣщу кокошки и други продукти, отъ които сѣ имали нужда. Вършела се е една безбожна търговия, викала за която лежи въ разпоредбитъ на Дирекцията на прѣхраната. Сиренето, кашкавалътъ и маслото, които сѣ продуктъ на земеделцитъ и скотовѣдцитъ, сѣ се раздавали така също по много несправедливъ начинъ.

Нѣкой отъ земеделската група: Никакъ не сѣ раздавани въ селата.

А. Ботевъ: Г-да, азъ нѣма да настоявамъ — нека това да бѣде моя лична вина — да се раздава сирене, кашка-

валъ и масло на онѣзи земледѣлци-селяни, които иматъ нѣкакъвъ млѣченъ добитѣкъ.

Я. Ушевъ: Повечето нѣматъ

А. Ботевъ: Но вие ще се съгласите съ мене въ едно, че има голѣмъ брой български граждани, жители на селата, които нѣматъ никакъвъ млѣченъ, досега добитѣкъ. На тѣзи хора Дирекцията на прѣхраната не е дала нито килограмъ, нито грамъ отъ тѣзи млѣчни продукти.

Отъ земледѣлската група: Вѣрно.

А. Ботевъ: Земледѣлската парламентарна група, въ двѣтъ си крила, ако щете, много мѣти е изнасяла прѣдъ Дирекцията на прѣхраната тази несправедливостъ, много пѣти нѣкои отъ насъ сѣмъ изтъквали тукъ тази несправедливостъ, обаче досега никой не е обърналъ внимание на тази грамадна несправедливостъ, на това оскръбление, на това онесправдане, на което е подвѣргнато селското земледѣлско население въ България. Г. г. народни прѣдставители! Сега вече, когато булото на цензурата взе да става по-тънко, по-прозрачно, вие четете протести и телеграми отъ селата, които протестираатъ противъ това неправилно разпрѣдѣление на тѣзи продукти, нужни, безразлично за всѣки български гражданинъ, билъ той въ село или въ градъ.

Г. г. народни прѣдставители! Съ материалитъ за дрехи и обуца се върши така сѣщо една голѣма несправедливостъ. Има прѣдложение, направено отъ г. Сакарова, да се даватъ материали за дрѣхи и обуца на извѣстна категория държавни чиновници и служащи. Обаче никой нѣма да откаже, че нуждата отъ материали за дрѣхи и обуца е голѣма както за чиновника и служащия, така сѣщо и за жителя на града, билъ работникъ, търговецъ, еснафинъ, земледѣлецъ и т. н. Тѣй щото, прѣдложението, което прави г. Сакаровъ, ако той го прави сепаратно, отдѣлно за извѣстна категория граждани, то е несправедливо и нѣма да получи нашия гласъ. Ако той направи прѣдложение да се даде на всичкитъ български граждани, и такова прѣдложение нѣма да намѣри одобрение отъ насъ, главно по това съображение, че такова прѣдложение, даже да бѣде гласувано отъ насъ — именно всички материали, които се намиратъ въ рѣцѣтъ на държавата, да бѣдатъ раздадени на всички категории български граждани, безразлично дали сѣмъ тѣ чиновници, служащи или работници — то не може да задоволи никого, то не може да се изпълни и пакъ ще се извършатъ несправедливости. Азъ мисля, че това е и желанието на цѣлата наша група, макаръ че взехъ думата инцидентно. Прочее, азъ се противопоставямъ на прѣдложението на г. Сакарова за раздаването на материали за дрехи и обуца на извѣстна категория държавни чиновници и служащи.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ се обявявамъ противъ прѣдложението на г. Сакарова и го моля да се задоволи съ декларацията, която направихъ по-рано. Това прѣдложение не го приемамъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има направено прѣдложение отъ г. Сакарова, въ което казва: (Чете) „Къмъ чл. 2 да се прибави слѣдната четвърта алинея: Държавата дава отъ своитъ военни складове материали за по единъ чифтъ обуца и дрехи на държавнитъ служители на костюми цѣни“. Които приематъ това прѣдложение на г. Сакарова, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество.

Сѣщо има прѣдложение отъ г. Коларова, въ което казва: (Чете) „Къмъ чл. 2 да се прибави слѣдната нова алинея: Държавнитъ служители, които не се ползватъ съ безплатно жилище, получаватъ квартирни пари: въ мѣста съ население до 40.000 жители — 50 л. мѣсечно, въ мѣста съ население повече отъ 40.000 жители — 100 л. мѣсечно“. Които приематъ прѣдложението на г. Коларова, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество.

Които приематъ чл. 2, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 3. Полицейскитъ и горски стражари въ царството получаватъ споредъ службата, която изпълняватъ, порционни пари въ размѣритъ, прѣдвидени въ наредбитъ по военното вѣдомство, а работницитъ и служащитъ при държавнитъ мини получаватъ безплатна храна отъ държавата“.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 3, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 4. Митрополититъ, викаритъ епископи, свещеницитъ, както и протосингелитъ и другитъ служители при издържанитъ отъ държавата епархийски духовни свѣти и архирейски намѣстничества, получаватъ врѣменно добавъчно възнаграждение съгласно съ тоя законъ, като държавни служители“.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 4, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 5. Иматъ право на добавъчно възнаграждение и служителитъ при Св. Синодъ и духовнитъ семинарии и въ изборнитъ учрѣждения, за които цѣль тия учрѣждения прѣдвиждатъ въ бюджетитъ си нужнитъ кредити, като имъ се прѣдоставя правото да опрѣдѣлятъ размѣритъ му съ огледъ на бюджетнитъ си срѣдства“.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Къмъ чл. 5 има прѣдложение отъ г. д-ръ Сакарова, което казва така: (Чете)

„Иматъ право на добавъчно възнаграждение въ сѣмъ размѣръ и служителитъ при Св. Синодъ и духовната семинария и въ изборнитъ учрѣждения, за които цѣль тия учрѣждения прѣдвиждатъ въ бюджетитъ си нужнитъ кредити“.

Въ случай на пужда за тая цѣль държавата субсидира съ суми бюджетитъ на изборнитъ учрѣждения“.

Които приематъ прѣдложението на г. д-ръ Сакарова, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество.

По чл. 5 има прѣдложение и отъ г. Коларова, което казва: (Чете)

„Иматъ право на добавъчно възнаграждение въ сѣмъ размѣръ, въ които то получаватъ държавнитъ служители, сѣщо и служителитъ и работницитъ въ изборнитъ учрѣждения, за които цѣль тия учрѣждения прѣдвиждатъ въ бюджетитъ си нужнитъ кредити“.

Държавата отпуща на общинитъ субсидии за покриване разходитъ по добавъчното възнаграждение на служащитъ имъ“.

Които приематъ прѣдложението на г. Коларова, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество.

Които приематъ чл. 5, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 6. Държавенъ служителъ, който поддържа родители или малолѣтни братя или сестри, имачи мѣсеченъ доходъ до 60 л. включително, получава добавъчно възнаграждение по съотвѣтната по-горна категория“.

Членове на едно и сѣщо сѣмейство, съставляващи едно и сѣщо домакинство, заемащи едновременно държавна служба или обществена такава съ право на добавъчно възнаграждение, или пъкъ имачи нѣкой отъ тѣхъ пенсионеръ, който получава освѣтъ личната си пенсия и добавъчно възнаграждение като пенсионеръ, получаватъ добавъчно възнаграждение по съотвѣтната по-долна категория отъ тази, която имъ се слѣдва за получаватъ споредъ сѣмейното имъ положение и размѣра на заплатата имъ, но въ всѣки случай поне по първата категория“.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 6, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 7. За дѣца по таблицата за добавъчното възнаграждение се смѣтатъ непълнолѣтнитъ синове и дѣцери, каквито сѣмъ ненавършилитъ 21-годишна възраст. Исклучение се допуца за по-възрастни отъ 21 година, които сѣмъ учащи се или неработоспособни. Държавни служители, обаче, дѣцата на които, макаръ и малолѣтни, сѣмъ на работа и изкарватъ сами прѣхраната си, получаватъ добавъчно възнаграждение въ съотвѣтната по-долна категория“.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 7, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 8. Държавни служители по този законъ се смѣтатъ чиновницитъ, офицеритъ, свръхсрочнослужащитъ долни чиновне на щатни длѣжности, служащитъ и работницитъ по всички вѣдомства“.

Държавни работници по професия сж тия, които по занятия сж работници и като такива изкарват своя поминък, независимо от това постоянни или врѣмenni се именуваат и независимо от начина на плащане труда имъ: съ мѣсечна заплата, съ надница, на часъ или на парче“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 8, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 9. За м. октомврий 1918 г. на държавнитѣ служители по разнитѣ вѣдомства да се платятъ дневни пари и добавъчно възнаграждение съгласно съ закона за дневнитѣ пари на държавнитѣ служители въ военно врѣме, врѣменното положение за паричното доволствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме и таблицата за добавъчното възнаграждение къмъ чл. 1 отъ закона за извънредния сврѣхсмѣтенъ кредитъ отъ 1.260.000.000 л. за военни нужди“.

К. Панайодовъ: Азъ искамъ да знамъ дали е внесено въ текста на чл. 1 на законопроекта прѣдложението, което г. министрътъ направи за пенсионеритѣ; ако не е внесено, тогава да се внесе въ този членъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Понеже то се плаща отъ военнитѣ кредити, тукъ му е мѣстото. Азъ съмъ направилъ и формално прѣдложение; ако обичате, гласувайте го!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣдложението, което направи г. министрътъ по чл. 1 за увеличаване на пенсиятъ, мина въ чл. 1.

Д. Петковъ: Въ текста на закона има ли го?

Министръ д-ръ С. Даневъ: Чл. 1 се прие съ прѣдложенията и поправките, които азъ направихъ. Азъ направихъ едно прѣдложение за пенсионеритѣ и едно друго за таблицата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Къмъ чл. 9 има прѣдложение отъ г. д-ръ Сакарова да се прибави слѣдната втора алинея: (Чете) „Прѣдвиденото въ забѣлѣжка 2 на чл. 1 отъ закона за извънредния сврѣхсмѣтенъ кредитъ отъ 1.260.000.000 л. за посрѣщане нуждитѣ по войната започната на 1 октомврий 1915 г., мѣсечно добавъчно възнаграждение за пенсионеритѣ се увеличава съ по 40 л. и за четиритѣ категории“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. министре! Съгласни ли сте съ това прѣдложение?

Министръ д-ръ С. Даневъ: Не съмъ съгласенъ. Азъ заявихъ съ кое съмъ съгласенъ. Съ онова, съ което не съмъ съгласенъ, заявявамъ, че не мога да го приема.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прѣдложението на г. Сакарова, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншинство.

Има постѣпило и друго прѣдложение по сжщия членъ, пакъ отъ г. Сакарова.

Т. Петровъ: Прочетете нашето прѣдложение!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се, бе джанъмъ! Тогава вземете да ги четете вие. Азъ казахъ, че ще ги чета по реда, по който сж постѣпили. Вашето прѣдложение ще го прочета слѣдъ това на г. Сакарова, понеже е дошло слѣдъ него. — (Чете)

„Къмъ чл. 9 да се прибавятъ слѣднитѣ алинеи трета и четвърта:

Всички държавни чиновници, служащи и работници, които сж получили само по $\frac{1}{4}$ дневни пари, вмѣсто по $\frac{2}{5}$ за врѣмето отъ 10 септемврий 1915 г. до 20 ноемврий 1916 г. и по $\frac{3}{5}$ за врѣмето отъ 20 ноемврий 1916 г. до 1 ноемврий 1918 г., иматъ право да получатъ недоплатенитѣ дневни пари за изтеклото врѣме.

Сумитѣ за разноститѣ по втората и третата алинея се взематъ отъ военнитѣ кредити“.

Които приематъ това прѣдложение на г. Сакарова, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншинство.

По чл. 9, алинея 2 има прѣдложение отъ г. Коларова, което гласи: (Чете) „Добавъчното възнаграждение за пенсионеритѣ, прѣдвидено въ забѣлѣжка 2 на чл. 1 отъ за-

кона за извънредния сврѣхсмѣтенъ кредитъ отъ 1.260.000.000 л. за посрѣщане нуждитѣ по войната, започната на 1 октомврий 1915 г., се увеличава съ по 100 л. мѣсечно и за четиритѣ категории“. Които приематъ прѣдложението на г. Коларова, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншинство.

Които приематъ чл. 9, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 10. Този законъ влиза въ сила отъ 1 ноемврий 1918 г. и ще се прилага до влизането въ сила на бюджета за 1919 г.“

Законътъ за дневнитѣ пари на държавнитѣ служители въ военно врѣме, както и постановленията на врѣменното положение за паричното доволствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме досежно дневнитѣ пари по отношение на лицата, които иматъ право на добавъчно възнаграждение по този законъ, се отмѣняватъ отъ 1 ноемврий 1918 г.

Това отмѣнение не се отнася до демобилизиранитѣ и уволнени отъ длъжността запасни офицери, чиновници и сврѣхсрочнослужащи долни чиновци, на които е платено до деня на демобилизирането и уволнението имъ, прѣди обнародването на този законъ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: По чл. 10 има прѣдложение, направено отъ г. Сакарова, което гласи: (Чете) „Първата алинея на чл. 10 да се прѣредактира така: Този законъ влиза въ сила отъ 1 януарий 1918 г. и ще се прилага до влизането въ сила на бюджета за 1919 г.“ Които приематъ това прѣдложение на г. Сакарова, да си вдигнатъ ржката. Меншинство.

Които приематъ чл. 10, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 11. Разрѣшава се на министритѣ за изплащане добавъчното възнаграждение на държавнитѣ служители за врѣмето отъ 1 ноемврий 1918 г. до влизането въ сила на бюджета за 1919 г., кредитъ въ размѣръ на 72.450.000 л. по бюджета за старитѣ прѣдѣли на царството и за Добруджа, споредъ приложената къмъ този законъ таблица. Тия разходи да се отнесатъ къмъ бюджета за 1918 г. и да се покриватъ отъ редовнитѣ приходи по сжщия“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 11, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ Н. Калчевъ: (Чете)

„Чл. 12. Разходитѣ за добавъчното възнаграждение на държавнитѣ служители по гражданскитѣ вѣдомства за 1916 и 1917 г. да се отнесатъ къмъ редовнитѣ бюджети, по които сж разрѣшени и произведени.“

Алинея втора на чл. 6 отъ закона за бюджета за 1918 г. се отмѣнява“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 12, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

К. Панайодовъ: (Къмъ докладчика) Прочетете таблицата!

Министръ д-ръ С. Даневъ: Тя е за свѣдѣние.

К. Панайодовъ: Нека се гласува.

Министръ д-ръ С. Даневъ: Нѣма какво да се гласува.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Часътъ е миналъ 7; съгласно правилника, не можемъ да започнемъ разглеждането на новъ прѣдметъ. Затова ще вдигнемъ засѣданието.

Идущото засѣдание ще бѣде въ петъкъ послѣ обѣдъ...

А. Ботевъ: Нека бѣде утрѣ.

Министръ д-ръ С. Даневъ: Въ петъкъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: ... съ дневенъ редъ: трето четене на приетия днесъ на второ четене законъ и останалитѣ точки отъ днешния дневенъ редъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. 25 м. вечерътъ)

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: Д-ръ В. ЧЕРНЕВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: ТР. ДИМИТРОВЪ